

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos magistratūros studijų programa

Martynas Rusteika

**SPECIALIOSIOS PEDAGOGINĖS PAGALBOS TEIKIMO BENDROJO
LAVINIMO MOKYKLOJE KOKYBĖ**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas –
doc. dr. Algirdas Ališauskas*

2008

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta teorinė specialiosios pedagoginės pagalbos paslaugų kokybės sampratos (ir ugdymo paradigmu kaitos įtaką pagalbos kokybei) bei veiksmų, sąlygojančių specialiąją pedagoginę pagalbą analizė.

Iškeltos hipotezės, kad teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos lygis atitinka specialiosios pedagoginės pagalbos vartotojų poreikius. Tikėtina, jog specialiosios pedagoginės pagalbos teikėjų ir vartotojų požiūris į pagalbos veiksmingumą skirtingas.

Taikyti anketinės apklausos metodai (standartizuota apklausa raštu, pusiau standartizuota apklausa). Tyrimo rezultatai grindžiami statistine tikimybine duomenų analize (aprašomoji statistika, faktorinė analizė).

Tyrimo dalyvavo 15 mokyklos vadovų, 100 bendrųjų pedagogų, 6 specialieji pedagogai, 120 specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių.

Empirinėje dalyje nagrinėjama specialiųjų pedagogų funkcijų įgyvendinimo galimybių būklė ir poreikis, bendrųjų pedagogų, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių požiūrių apie specialiosios pagalbos veiksmingumą.

Svarbiausios empirinio tyrimo išvados:

1. Palankiausiai galimybes vykdyti specialiojo pedagogo funkcijas vertina mokyklos vadovai. Nepalankiausiai – specialieji pedagogai. Visi respondentai galimybes įgyvendinti funkcijas vertina palankiai. Palankiausiai vertinamas darbas su specialiųjų poreikių vaikais, administracija, pedagogais, dokumentų tvarkymu. Nepalankiausiai vertinama funkcija – bendravimas, bendradarbiavimas su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų tėvais.
2. Moksleiviai palankiai vertina specialiojo pedagogo teikiamą pagalbą mokykloje. Pagalbos naudingumas pasireiškia per poreikių aiškinimą, lūkesčių patenkinimą, asmens pagalbos suvokimą.
3. Bendrųjų pedagogų tarpe vyrauja inkliuzinės nuostatos specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių atžvilgiu. Inkliuzines nuostatas turintys bendrieji pedagogai teigiamai vertina specialiojo pedagogo pagalbą. Mokyklose vyrauja teigiamas administracijos požiūris į specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimą.
4. Nepasitvirtino hipotezė, kad teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos kokybė neatitinka specialiosios pedagoginės pagalbos vartotojų poreikių. Nepasitvirtino hipotezė, jog specialiosios pedagoginės pagalbos teikėjų ir vartotojų požiūris į pagalbos veiksmingumą skirtingas. Respondentai palankiai vertina specialiojo pedagogo pagalbą.

Esminiai žodžiai: specialiųjų poreikių vaikai, specialioji pedagoginė pagalba, paslauga, kokybė, funkcija, požiūris.

TURINYS

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. SPECIALIOJI PEDAGOGINĖ PAGALBA LIETUVOS VALSTYBINĖS ŠVIETIMO STRATEGIJOS 2003 – 2012 METŲ NUOSTATŲ KONTEKSTE	11
1.1. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių ugdymo paradigmu kaita – specialiosios pedagoginės pagalbos modelio veiksmingumas.....	11
1.2. Specialiosios pedagoginės pagalbos paslaugų kokybės samprata.....	14
1.3. Veiksniai, sąlygojantys specialiąją pedagoginę pagalbą.....	16
2 skyrius. SPECIALIOSIOS PEDAGOGINĖS PAGALBOS TEIKIMO PASLAUGŲ KOKYBĖ BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE	21
2.1. Tyrimo organizavimas ir metodika. Respondentai.....	21
2.2. Specialiojo pedagogo (veiklos) funkcijų identifikavimas.....	23
2.2.1 Ugdymo proceso dalyvių (vadovų, specialiųjų pedagogų, pedagogų) požiūris į specialiojo pedagogo funkcijas bendrojo lavinimo mokykloje: būklė ir poreikis.....	24
2.2.2. Specialiojo pedagogo funkcijų būklės ir pokyčių poreikio vertinimas: apibendrinta respondentų nuomonė.....	31
2.3. Vartotojų (SUP turinčių vaikų, mokytojų) požiūris į specialiosios pedagoginės pagalbos veiksmingumą.....	38
2.3.1. Specialiųjų ugdymosi turinčių poreikių turinčių moksleivių apklausos duomenų analizė.....	38
2.3.2. Bendrųjų pedagogų apklausos duomenų analizė.....	42
Išvados	50
Literatūra	52
Summary	57
Priedai	58

Ivadas

Probleminiai klausimai:

1. Kokios svarbiausios specialiųjų pedagogų funkcijos? (mokyklos vadovų, specialiųjų pedagogų, dalykų pedagogų požiūrių ir vertinimų analizė).
2. Ar specialiojo pedagogo pareigybėse apibrėžtos funkcijos yra realios įgyvendinti bendrojo lavinimo mokykloje? (mokyklos vadovų, specialiųjų pedagogų, dalykų pedagogų požiūrių ir vertinimų analizė).
3. Koks specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos poreikis? (dalykų pedagogų, mokinių požiūrių ir vertinimų analizė, specialiųjų pedagogų darbo savianalizė).
4. Koks specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos veiksmingumas? (dalykų pedagogų, mokinių požiūrių ir vertinimų analizė, specialiųjų pedagogų darbo savianalizė).
5. Kokie veiksniai įtakoja specialiosios pedagoginės pagalbos paslaugų kokybę? (materialiniai veiksniai, psichosocialiniai veiksniai, edukaciniai veiksniai, organizaciniai veiksniai).

Socialinis – praktinis aktualumas:

Lietuvos valstybinės švietimo strategijos dokumentuose aptartos specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių ugdymo bendrojo lavinimo klasėse galimybės (Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių vaikams bendrojo lavinimo įstaigose tvarka, 1993, 2004). Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas (1998) paskelbė specialiojo ugdymo principus – lygių galimybių, integracijos, decentralizacijos, visuotinio, tęstinumo, perimamumo ir lankstumo, ugdymo funkcionalumo. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2003) įteisina asmenų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymą ir bendrojo lavinimo mokyklose, numato specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos paskirtį – didinti specialiųjų poreikių asmenų ugdymosi veiksmingumą.

Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros ir Eurydyce duomenimis (2003), ES šalyse specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, besimokančių pagal privalomojo švietimo programas, skaičius svyruoja nuo 1,5 iki 17,8 proc. Tokia plati specialiųjų poreikių turinčių mokinių skaičiaus amplitudė atskirose šalyse yra todėl, kad yra priimti skirtingi susitarimai dėl vaikų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei. 2005–2006 m. m. pradžioje Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose (Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerija, Pažyma dėl specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos teikimo bendrojo lavinimo

mokyklose, 2006 02 27d, Nr.DR1-2) bendrosios mokėsi 10,3 proc. specialiųjų poreikių turinčių mokinių nuo bendro mokinių skaičiaus. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose pažymima, kad visas bendrasis ugdymas yra orientuotas į vaiką, jaunuolį, jaunuolę, jų poreikius ir gebėjimus (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos programos I - X kl., 1997). Tačiau specialiųjų poreikių turintys asmenys patiria didelę stigmatizaciją ir išankstinę nusistatymą prieš juos bei susiduria su didelėmis kliūtimis įgyvendindami savo pagrindines žmogaus teises. Specialiųjų poreikių turinčių asmenų diskriminacija yra giliai įsišaknijusi ir paplitusi, užkertanti kelią pozityviems pokyčiams (klinikinis – korekcinis specialiųjų poreikių vaikų ugdymo modelis). Suteikti realias mokymosi galimybes ir užtikrinti mokyklinio gyvenimo kokybę specialiųjų poreikių asmenims yra itin svarbu, kad bendruomenėje jie galėtų gyventi kaip pilnateisiai piliečiai (socialinis – interakcinis specialiųjų poreikių vaikų ugdymo modelis).

Lietuva sėkmingai pradėjo kurti pedagoginės psichologinės pagalbos sistemą, apimančią visą šalį. Lietuvoje specialioji pedagoginė pagalba specialiųjų poreikių mokiniams yra teikiama trimis lygmenimis. Pirmasis lygmuo – švietimo įstaigose dirbantys bendrieji pedagogai, specialieji pedagogai, logopedai, psichologai ir socialiniai pedagogai; antrasis lygmuo – savivaldybių pedagoginės psichologinės tarnybos, trečiasis lygmuo – šalies Pedagoginis psichologinis centras su jame dirbančiais specialistais – įvairią specializaciją turinčiais specialiaisiais pedagogais, logopedais, psichologais, gydytojais neurologais, organizuojančiais metodinę pagalbą, kvalifikacinius renginius pedagoginių psichologinių tarnybų specialistams, atitinkamos metodinės literatūros rengimą. Aktualiausia pirmojo lygmens pagalba, jos poreikis dažniausias (10%). Mokyklose su specialiųjų poreikių vaikais dirba specialieji pedagogai klasėje individualiai ir grupėse, padėdami jiems išmokyti dalyko programą bei specialiosios pagalbos teikimo kabinete, užpildydami jų programinių žinių spragas, lavindami gebėjimus. Jie taip pat konsultuoja bendruosius pedagogus ir tėvus dėl specialiųjų poreikių mokinių ugdymosi. Specialioji pedagoginė pagalba ugdymo įstaigose leidžia geriausiai realizuoti vaiko vertinimo ir ugdymo tęstinumo, ugdymo proceso dalyvių (dalykų pedagogų, mokinių, jų tėvų) bendradarbiavimo, įgalinimo ir kt. principus. Būtina išsiaiškinti kokia teikiama specialiosios pedagoginės pagalbos kokybė dabartinėje Lietuvos mokykloje.

Mokslinis aktualumas:

Bendrojo lavinimo mokyklose daugėjant vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, tampa ypač aktualus specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas. Specialioji pagalba, jos teikimas mokyklose – vienas švietimo paslaugų kokybės rodiklių. Paslaugos objektu laikoma veikla, kuri gali suteikti naudą, malonumą, patenkinti poreikius (Ekonomikos terminų žodynas,

2000). Kokybė – objekto savybių visuma, įgalinanti jį tenkinti išreikštus ar numatytus poreikius (Ekonomikos terminų žodynas, 2000).

Šalyje vyravusį klinikinį – korekcinį vaiko ugdymo modelį laipsniškai keičia socialinis – interakcinis ugdymo modelis (Ališauskas, 2002, 2003, 2004, 2005; Labinienė, Aidukienė, 2003; Ruškus, 2001, 2003 ir kt.). Tyrimai rodo, jog iki šiol labiausiai buvo gilinamasi į bendriausius specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymo klausimus: pedagogų požiūrį į specialiųjų poreikių turinčių ir specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus (Ališauskas, Dikidži, Gerulaitis, 2003, Miltenienė, 2004; Ambrukaitis, 2004), ugdymo proceso dalyvių bendravimą ir bendradarbiavimą ugdymo procese (Miltenienė, Ališauskas, Ruškus, 2003, Miltenienė, 2004; Ališauskienė, Miltenienė, 2004), pedagogų profesinės kompetencijos problemas (Ambrukaitis, 1998, 1999, 2004). Taip pat gilinamasi į konkrečius ugdymo proceso reiškinius, nagrinėjama ugdymo realybė: ugdymo programų keitimas, mokymo metodikos ir kt. (Ališauskas, 2001; Ambrukaitis, Ruškus, 2002). Konstatuota, kad daugelis mokytojų, dirbančių bendrojo lavinimo mokyklose, nėra pasiruošę ugdyti specialiųjų poreikių vaikus ir nenori jų turėti savo klasėje (Adomaitienė, Samsonienė, 1999). Pedagogų nuostatų į neįgalųjų moksleivių socialinę integraciją tyrimai rodo, kad jai nepitaria vienas ketvirtadalis apklaustųjų (Gribačiauskas, Merkys, 2003). Tad kyla klausimas, kokia specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo paslaugų kokybė bendrojo lavinimo mokykloje? Koks ugdymo modelis vyrauja bendrojo lavinimo mokykloje: klinikinis – korekcinis ar socialinis – interakcinis?

Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas mokyklose yra vienas švietimo kokybės rodiklių. Nustatyti šios pagalbos kokybę ir ją įvertinti kol kas sunku, nes nėra tokių duomenų rinkimo metodikos. Kad būtų tinkamai organizuotas tokios pagalbos teikimas, svarbu žinoti išsamų problemos vaizdą - specialiosios pagalbos paslaugų kokybės poreikius. Pavienius švietimo pagalbos poreikio fragmentus konkrečiose mokyklose išmano mokyklų dalykų pedagogai, specialieji pedagogai, bet organizuojant kompleksinę ir visose grandyse veiksmingą specialiąją pagalbą, reikalingi tyrimai atskleidžiantys bendrą teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos vaizdą, tiek teikėjų, tiek vartotojų požiūriu; svarbu žinoti ir apibendrintą švietimo specialistų nuomonę apie tokios pagalbos teikimo galimybes, apie specialiosios pagalbos teikėjus, jų funkcijas, funkcijų realias vykdymo galimybes, pagalbos poreikį ir veiksmingumą bei veiksnius įtakančius pagalbos paslaugų kokybę. Išsamesnių šios problematikos empirinių tyrimų pastaruoju metu nėra atlikta. Tokių tyrimų trūkumas ir reikalingumas nusako tyrimo problemą bei įrodo darbo naujumą ir aktualumą.

Tikslas:

Nustatyti specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo bendrojo lavinimo mokyklose galimybes bei požiūrius į pagalbos veiksmingumą.

Hipotezės:

1. Tikėtina, jog teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos kokybė neatitinka specialiosios pedagoginės pagalbos vartotojų poreikių.
2. Tikėtina, jog specialiosios pedagoginės pagalbos teikėjų ir vartotojų požiūris į pagalbos veiksmingumą skirtingas.

Objektas:

Specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos bendrojo lavinimo mokykloje paslaugų kokybė.

Dalykai:

1. Specialiojo pedagogo funkcijų analizė;
2. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo (turinys, organizavimas ir kt.) analizė;
3. Specialiosios pedagoginės pagalbos vartotojų požiūrių analizė.

Uždaviniai:

Tyrimo tikslą detalizuoja šie tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti socialinio konstrukto (specialiosios pedagoginės pagalbos) operacionalizaciją (žr.priedus 1, 2, 3).
2. Pagal parengtą modelį parengti tyrimo instrumentus – anketas specialiosios pedagoginės pagalbos teikėjams (mokyklų vadovams, specialiesiems pedagogams) bei vartotojams (dalykų mokytojams, specialiųjų poreikių vaikams).
3. Taikant kiekybinį standartizuotą apklausos raštu metodą, apklausti mokyklų vadovus, specialiuosius pedagogus, dalykų pedagogus. Šia apklausa atskleisti praktiškai realizuojamas bei pageidaujamas specialiojo pedagogo funkcijas.
4. Standartizuotu kiekybiniu apklausos būdu apklausti bendruosius pedagogus, siekiant jų atskleisti jų nuomonę apie specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą (t.y. apie vaikų ir

- šėimos specialiosios pedagoginės pagalbos poreikius, tarpusavio santykius, požiūrį į specialiųjų poreikių vaikų ugdymą, teikiamos pagalbos vaikui proceso veiksmingumą).
5. Kokybiniu, pusiau standartizuotu interviu atskleisti specialiųjų poreikių turinčių vaikų nuomonę apie specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo procesą.
 6. Remiantis tyrimo rezultatais pateikti išvadas apie specialiosios pedagoginės pagalbos bendrojo lavinimo mokykloje kokybę.

Tyrimo metodai:

1. Duomenų rinkimo metodai: standartizuotos apklausos raštu, interviu.

Sudarytos 3 anketos: mokyklos vadovams, specialiesiems pedagogams, bendriesiems pedagogams apie specialiojo pedagogo funkcijas, galimybės tenkinti būklės, poreikio atžvilgiu (bendra), priedas bendriesiems pedagogams apie specialiojo pedagogo pagalbos naudingumą, pusiau standartizuota anketa specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems moksleiviams.

Mokyklų vadovams, specialiesiems pedagogams, bendriesiems pedagogams anketa „galimybės teikti specialiojo pedagogo pagalbą“. Testo skalės: individualus darbas su vaiku; darbas su mokinių tėvais; darbas su bendraisiais pedagogais, mokyklos administracija; mokslinė – metodinė veikla; dokumentų tvarkymas

Papildomai pridedama anketos dalis bendriesiems pedagogams, sudaryta anketa specialiųjų poreikių vaikams: „Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas mokykloje“.

Interviu metodu buvo apklausiami vaikai. Atlikta duomenų analizė, taikant aprašomosios statistikos, faktorinės analizės, koreliacinės matricos statistinius metodus.

2. Duomenų apdorojimo metodai: surinkti duomenys buvo apdorojami naudojant statistinę duomenų analizę SPSS 13.0 for Windows kompiuterinę programą. Priklausomai nuo kintamųjų pobūdžio buvo taikomi atitinkami statistikos metodai:

- 1) faktorinė analizė (Factor Analysis) – statistinis metodas, įgalinantis įvairius kintamuosius jų tarpusavio koreliacijos pagrindu klasifikuoti tarp savęs (Merkys, 1995; Pukėnas, 2005) t.y. gauti vidinę tiriamojo reiškinių struktūrą;
- 2) patikimumo analizė (Reliability Analysis) – parodanti, kaip tiksliai duota skalė matuoja reiškinių;
- 3) neparametrinis statistinis metodas (Kruskal – Wallis kriterijus, reikšmingumo koeficientas $p \leq 0,05$);
- 4) aprašomosios statistikos metodas: procentinė išraiška.

Tyrimo imtis:

Tyrimas atliktas 6 bendrojo lavinimo mokyklose: Anykščių miesto (rajono centras) (3 mokyklose), Anykščių rajono (3 mokyklose). Mokyklos atrinktos tikslinės imties metodu, nes šiose mokyklose mokosi specialiųjų poreikių turintys moksleiviai. Apklausoje dalyvavo: 15 mokyklos vadovų (direktoriai, pavaduotojai), 6 specialieji pedagogai, 100 bendrųjų pedagogų, 120 specialiųjų ugdymosi turinčių poreikių vaikų. Siekiant kuo objektyviau atspindėti specialiosios pedagoginės pagalbos paslaugų kokybę, tyrime dalyvaujantys moksleiviai, bendrieji pedagogai specialiai nebuvo atrenkami.

Darbo struktūra. Ši magistro darba sudaro: įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (67 šaltiniai), 6 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 6 lentelės, 15 paveikslų.

Pagrindinės sąvokos

Specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdros reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių (Specialiojo ugdymo įstatymas).

Specialiųjų poreikių asmenys - vaikai ir suaugusieji, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomenės gyvenime.

Specialiojo ugdymo komisija - institucija, funkcionuojanti švietimo įstaigoje, kurioje dirba ne mažiau kaip 5 pedagogai, sprendžianti asmens specialiųjų ugdymosi poreikių pradinio vertinimo, jų siuntimo į pedagoginę psichologinę tarnybą, ugdymo organizavimo ir ugdymo turinio klausimus švietimo įstaigoje (LR ŠMM ministro 2000 m. rugpjūčio 17 d. įsakymas Nr. 1057 „Dėl švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarkos“).

Specialioji pedagoginė pagalba – pedagoginė priemonė sistema, padedanti užtikrinti veiksmingą specialiųjų poreikių turinčių asmenų ugdymą. (LR ŠMM ministro 2004 m. birželio 3 d. įsakymas Nr. ISAK-838 „ Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“).

Specialioji pagalba – apibrėžiama kaip gestų kalbos vertėjo, pedagogo padėjėjo, skaitovo, palydovo, ergoterapeuto pagalba. (LR ŠMM ministro, LR Sveikatos apsaugos ministro, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. liepos 12 d. įsakymas Nr. 1329/368/98 „Dėl specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymo(si) poreikių grupei tvarkos“(2 priedas)).

Paslauga – veikla, kuri tiesiogiai arba netiesiogiai padedanti tenkinti žmonių poreikius. Paslaugos objektu laikoma veikla, kuri gali suteikti naudą, malonumą, patenkinti poreikius (Ekonomikos terminai ir sąvokos, 2000).

Kokybė – objekto savybių visuma, įgalinanti jį tenkinti išreikštus ar numatytus poreikius (Ekonomikos terminų žodynas, 2000).

Funkcija - žmogaus ar (sistemos), komponento paskirtis, vaidmuo, rolė, veikla (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985).

Poreikis – esamos ir pageidaujamos situacijos neatitikimas ir noras šį neatitikimą pašalinti (Ekonomikos terminai ir sąvokos, 2000).

1 skyrius. SPECIALIOJI PEDAGOGINĖ PAGALBA LIETUVOS VALSTYBINĖS ŠVIETIMO STRATEGIJOS 2003 – 2012 METŲ NUOSTATŲ KONTEKSTE

1.1. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių ugdymo paradigmos kaita – specialiosios pedagoginės pagalbos modelio veiksmingumas

Lietuvos Respublikos valstybės 2003 – 2012 m. švietimo strategijoje (2003) išskiriami trys prioritetai:

- žinių visuomenė;
- saugi visuomenė;
- konkurencinga ekonomika.

Pasak Bitino (2000). Lietuvos mokykla vadovavosi klasikine paradigma, kuri ugdymą traktuoja kaip visuomenės apibendrintos patirties (mokslo žinių, vertybių, protinės ir praktinės veiklos gebėjimų) perteikimą ugdytiniams. Klasikinė paradigma įsitvirtino Lietuvoje, kur mokykla buvo orientuota į valstybės poreikių tenkinimą, klusnaus piliečio ugdymą. Tačiau dabar demokratėjanti visuomenė įtvirtina laisvojo ugdymo paradigmą – puoselėjančią vaiko prigimtinių galių sklaidą (Bitinas, 2000). Pedocentrinė edukologijos tradicija kviečia be išlygų pripažinti kiekvieno ugdytinio išskirtinę vertę, ragina kiekvienam ugdytiniui ieškoti tokių ugdymo formų ir būdų, kurie leistų optimaliai realizuoti jo ugdymosi galimybes ir asmenybės potencialą (Ališauskas, 2003). Pasak Ruškaus, Mažeikio (2007) gausėja pedagoginėje aplinkoje pedagogų, besiremiančių humanistine pedagogika, palankios aplinkos kūrimu, žvelgiančių į ugdytinių asmenybę, jos pripažinimą. Gailienės (1999), Vaicekauskienės (2006) teigimu, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų gyvenimo kokybė priklauso nuo visuomenės požiūrio į neįgaliuosius. Anot Jovaišos (1993), požiūris tai: 1) sąlygiškai pastovi nuomonių, interesų, pažiūrų išraiška, atspindinti asmenybės individualią patirtį; 2) pažintinis-emocinis asmenybės santykis su tikrovės objektais ir pačiu savimi. Šį santykį lemia individuali pažintinė-emocinė patirtis, įvairios dispozicijos (Jovaiša, 1993). Nuo pat pirmųjų specialiųjų mokyklų, kaip neįgaliųjų vaikų ugdymo institucijų, įsteigimo Europoje XVIII a. iki šių dienų, keičiantis nuostatomis ir požiūriui į negalią, į neįgalų žmogų ir apskritai jo galimybes, sutrikusios raidos vaikais domėjosi ne tik pedagogai, bet ir psichologai, sociologai, o ypač medikai (Ambrukaitis, 2002). Pasak Ruškaus (2002), Lietuvos neįgaliųjų ugdymo ir socialinės integracijos srityse pastebima dviejų priešingų paradigmos apraiškos: klinikinė – korekcinė bei socialinė – interakcinė. Mokslininkai (Ališauskas, 2002, 2003; Ruškus, 2002, 2007; Mažeikio, 2007, Ambrukaitis, 2002) teigia, jog klinikinės-korekcinės paradigmos šalininkams rūpi vaiko raidos

sutrikimo priežastys, pobūdis (sutrikimų diagnostika) ir to sutrikimo pašalinimo bei korekcijos galimybės medicinos (medicininė korekcija) bei pedagoginėmis priemonėmis (didaktinė korekcija). Pasak Ruškaus, Mažeikio (2007) klinikinis modelis neįgalumą traktuoja kaip asmens problemą, kurią tiesiogiai sukelia liga, trauma ar kitas sveikatos sutrikimas. Šią problemą turi spręsti medicina – suteikti individui gydymo specialistų pagalbą. Pasak Ruškaus (2002, 2003) šios neįgaliųjų ugdymo paradigmos rėmuose specialusis pedagogas nurodomas kaip žinių perteikėjas, autoritetas. Pedagoginės sąveikos nėra arba ji yra ribota, t.y. ji tik vienkryptė, svarbu žinios (iš mokytojo į vaiką). Pagrindinis ugdymo tikslas – rezultatas, „išgijimas“ (gydymo, auklėjimo, reabilitacijos ir pan.). Pasak mokslininko neįgalūs asmenys šios paradigmos „rėmuose“ nelaimingi, ribojama asmenybė.

Socialinis modelis neįgalumą traktuoja kaip socialinę problemą, kaip asmens įsitraukimą į visuomenės gyvenimą. Modelis aktualizuoja socialinio veiksmo, visuomenės atsakomybės, nuostatų ir ideologijos keitimo, žmogaus teisių temas (Šapelytė, Ruškus, Ališauskas (2006)). Tačiau akcentuojant pagrindinius demokratinės socialinės lygybės ir žmogaus teisių principus socialinės - interakcinės paradigmos požiūriu, ne nuo individo sutrikimo, o nuo socialinės aplinkos, t.y. socialinių normų ir nuostatų valentingumo ir lankstumo, labiausiai priklauso socialinės integracijos sėkmė arba, priešingai, nesėkmė.

Keičiantis ugdymo paradigmai Lietuvoje, specialieji pedagogai susiduria su tam tikromis dilemomis. Pasak Ruškaus, Mažeikio (2007) socialinės integracijos paradoksas yra tas, kad dažnai nelauktai pasiekiamas priešingas rezultatas nei tikimasi. Vietoj aktyvaus neįgaliųjų įsitraukimo į bendruomenės veiklą ir bendruomenės atsivėrimo neįgaliųjų dalyvavimui dar labiau sustiprinami neigiami socialiniai vaizdiniai ir nuostatos, bendruomenė ir neįgalieji dar labiau vienas nuo kito užsidaro ir nutolsta. Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo klinikinė paradigma tapo mokslininkų kritikos objektu, politiniu lygmeniu jos buvo atsisakyta, legitimizuotas socialinės integracijos požiūris. Vis dėl to dar yra dėsninga, kad socialinių, švietimo ir sveikatos įstaigų specialistai, viešai operuodami socialinės integracijos ir socialinės paradigmos sąvokomis, iš tiesų realizuoja, to nepripažindami ir nerefleksuodami, klinikinę – segregacinę elgseną (Šapelytė, Ruškus, Ališauskas, 2006).

Vieni pirmųjų nepriklausomos Lietuvos įstatymų, LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymai (1991) orientuoja visuomenę pripažinti asmens skirtumus ir sukurti sąlygas neįgaliesiems mokiniams mokytis bendrose mokyklose, o suaugusiems žmonėms dirbti įprastose darbo vietose, taip sudarant galimybes visiems bendruomenės nariams gyventi ir veikti vienoje erdvėje. Lietuvos Konstitucija (1992) pabrėžia siekį kurti atvirą, teisingą ir harmoningą demokratinę visuomenę, kurioje kiekvienam vaikui garantuojama teisė į jo poreikius atitinkantį mokymą. LR specialiojo ugdymo įstatymo 3 straipsnyje (1998) apibrėžtas ir juridiškai įteisintas

mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo poreikių, ugdymas bendrojo ugdymo įstaigos bendrojoje ar specialiojoje klasėje ar grupėje. Europos Sąjungos pasirinkta kryptis – specialiųjų poreikių asmenų lygių galimybių, švietimo sistemos prieinamumo jiems užtikrinimas (LR Vyriausybės nutarimas „Dėl specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programos patvirtinimo“, 2004). 2004 m. LR švietimo ir mokslo ministras įsakymu patvirtino „Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašą“.

Pagalba švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose suprantama kaip specialistų, mokyklos darbuotojų vykdoma veikla, susijusi su mokinių socialinių bei pedagoginių poreikių tenkinimu, leidžianti didinti vaiko ugdymo(si) kokybę, padidinti švietimo veiksmingumą.

LR Švietimo įstatymas mini dvejetainę pobūdžio pagalbą, teikiamą mokykloje mokiniams, turintiems specialiųjų poreikių: specialiąją ir specialiąją pedagoginę pagalbą. Specialioji pagalba mokykloje susijusi su buitinių asmens poreikių tenkinimu ir su mokymusi susijusių funkcijų realizavimu (Ališauskas, 2002, 2003; Galkienė, 2005). Anot Galkienės (2005) specialioji pedagoginė pagalba siejama su mokinio galimybėmis mokytis ir dalyvauti kitoje ugdymo veikloje. LR Specialiojo ugdymo įstatymas (1998) specialiąją pedagoginę pagalbą apibrėžia kaip pedagoginių priemonių sistemą, padedančią užtikrinti veiksmingą asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, ugdymą. Remiantis įsakymu dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2004 m. galima teigti, jog šios pagalbos tikslas – didinti specialiųjų poreikių turinčio mokinio (vaiko) ugdymosi veiksmingumą, atsilipti į asmens fizinių arba psichikos funkcijų sutrikimo suformuotus poreikius, sumažinti ugdymo(si) veiklos ribotumą, sudaryti kiek galima palankesnes sąlygas holistinei asmenybės raidai.

LR ŠMM įsakyme Nr. ISAK-897 “Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio” (2003 birželio 25 d.) pasiūlyta trijų lygmenų pedagoginės psichologinės pagalbos teikimo struktūra: pirmasis lygmuo-ugdymo įstaigos SUK, antrasis lygmuo-savivaldybės PPT, trečiasis - Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras (SPPC). „Dėl specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos teikimo bendrojo lavinimo mokyklose” (2006) pažymyje nurodoma, jog 10% bendrojo lavinimo mokykloje besimokančių moksleivių turi specialiųjų ugdymosi poreikių. Todėl ypač svarbus specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo lavinimo mokykloje.

Aptariant specialiosios pedagoginės pagalbos teikėjus ir gavėjus (vartotojus) LR švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2004) nurodoma, jog:

Pagalbos mokiniams (vaikams) teikėjai – logopedas, specialusis pedagogas, tiflopedagogas, surdopedagogas. Pagalbą teikia:

Logopedas – turintiems kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų (taip pat kochlearinių implantų naudotojams).

Specialusis pedagogas – turintiems intelekto sutrikimų, specifinių pažinimo sutrikimų (neišlavėjimų), emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimų, judesio ir padėties sutrikimų, lėtinių somatinių ir neurologinių sutrikimų, kompleksinių sutrikimų ir ribotą intelektą, jei nėra tifoldpedagogo ar surdopedagogo – turintiems regos, klausos sutrikimų (taip pat kochlearinių implantų naudotojams).

Pagalbos gavėjai – specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai (vaikai).

Galkienės (2004) teigimu sąvokos specialieji asmens ugdymosi poreikiai epistemologija apima kelias prasmes. Specialiuosius asmens poreikius lemia sveikatos arba socialiniai veiksniai, todėl ir specialioji pedagoginė pagalba negali būti vienalytė ir statiška. Jos lankstumą sąlygoja ugdytojų atliekamos funkcijos.

Plačiausią paslaugų spektrą mokykloje sudaro specialiojo pedagogo atliekama veikla. Pasak Galkienės (2005) specialiųjų pedagogų uždavinys – teikti kvalifikuotą pagalbą visų amžiaus tarpsnių mokiniams, sprendžiant išskylančias mokymosi problemas: nustatant ugdymo turinio individualizavimo principus, parenkant, pritaikant ir įgyvendinant tinkamas mokymosi strategijas, mokymo priemones bei kompensacinę techniką ir teikiant kitas su mokymusi susijusias paslaugas bei pagerinti mokinio mokymosi veiksmingumą. Specialusis pedagogas yra vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, mokytojas ir komandinio darbo atstovas, gebantis bendrauti ir bendradarbiauti su mokytojais, specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais, jų šeimomis, specialistais (Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas, 2004). Pasak Zigmond, Baker (1995) Hallahan, Kauffman (2003) specialieji pedagogai privalo teikti ne tik labai kokybišką, bet ir labai individualų, ilgalaikį, neatidėliotiną bei kryptingą pagalbą.

1.2. Specialiosios pedagoginės pagalbos paslaugų kokybės samprata

Kokybės koncertas šiuolaikinėje švietimo vadyboje yra pristatomas kaip daugialypė, daugiaprasmė sąlygų, procesų ir rezultatų, apibūdinančių vartotojų grupių poreikių tenkinimą, charakteristika. Seteney (cit. Želvys) vadina kokybiška ugdymo įstaiga – organizaciją, kuri vartotojais visų pirma laiko mokinius ir jų tėvus. Kokybiška ugdymo įstaiga, kur mokomi visi norintieji, programos pritaikomos klientų poreikiams ir atitinka jų lygį, tobulinama įprasta ugdymo įstaigos veikla, orientuojamasi į skirtingus besimokančiųjų gebėjimus.

Žibėrienė, Kavaliauskienė (2007) teigia, jog kokybės sampratų analizė sudaro prielaidą manyti, kad nėra vieningo ir tikslaus kokybės apibrėžimo, jos išmatavimo kriterijų ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Dabar Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra nubrėžia

pagrindinę šiuolaikinio specialiojo ugdymo plėtros kryptį – inkluziją (Miltenienė, 2003). Pasak Ruškaus (2002) Ambrukaičio, Ruškaus (2003) specialiojo ugdymo aplinkoje inkluzija – tai neįgaliųjų moksleivių ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose siekiant sukurti vienodas sąlygas visiems (nepaisant negalės, jos dydžio) dalyvauti bet kokioje veikloje, neįgalus asmuo pripažįstamas kaip visais atvejais vertingas ir reikalingas mokyklos bendruomenės narys.

Paslaugų kokybė yra integruota koncepcija, kuri jungia paslaugos teikimo ir paslaugų koncepcijas, taip pat techninę ir technologinę bei funkcinės proceso kokybės valdymo pasitenkinimo koncepcijas (Barczyk, 1999).

Paslauga – intelektualus produktas, sunkiau apčiuopiamas ir pamatuojamas negu materialią prekę, todėl jos kelias iki vartotojo reikalauja daugiau paslaugos teikėjo pastangų (Bagdonienė, Hopenienė, 2005). Prekės kokybės samprata dažniausiai apsiriboja atitikimu normatyvams, patikrinus tam tikrus gaminio parametrus, tačiau tai netinka kalbant apie paslaugos kokybės sampratą. Bendrojo lavinimo mokykloje teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos paslaugų kokybę sunku apibūdinti dėl paslaugos ypatybių: neapčiuopiamumo, heterogeniškumo, teikimo bei vartojimo neatskiriamumo (Želvys, 2002).

Paslaugos esmę, remiantis jos paskirtimi, atskleidžia Albrecht ir Zenke cit. Bagdonienė, Hopenienė (2005). Jie paslauga vadina veiklą, kurios viena iš funkcinių paskirčių – pagalba vartotojui. Kiti mokslininkai paslaugą apibūdina, lygindami ją su prekėmis ir išryškindami vieną ar kitą jų savybę. Lehtinen cit. Bagdonienė, Hopenienė (2005) teigia, kad paslauga – tai vartotojui ir teikėjui sąveikaujant vykstanti veikla, skirta vartotojo poreikiams tenkinti. Pasak Grönross cit. Bagdonienė, Hopenienė (2005), paslauga – tai veiklos, skirtos vartotojų sunkumams įveikti ir vykstančios jam ir personalui sąveikaujant. Kaip matyti, daugelyje pateiktų apibrėžimų akcentuojama, kad paslauga visų pirma yra procesas, kai vyksta vartotojo ir teikėjo sąveika.

Specialiosios pedagoginės pagalbos paslaugų kokybės apibrėžimas yra problemiškas. Priežastis, kodėl neįmanoma sukurti vieno bendro kokybės apibrėžimo, yra tai, kad sunku objektyviai pamatuoti kokybę (Želvys, 2002). Sallis cit. Roncelli – Vaupot (2000) išskiria dvi mokymo kokybės koncepcijas: absoliučią ir santykinę.

Pagal absoliučios kokybės koncepciją, kokybė yra visa tai, kas atliekama siekiant aukščiausių standartų. Šia prasme kokybė naudojama statuso ar pozicijos pranašumui pasiekti. Ji gali būti elitinė, bet ją galima traktuoti kaip „būti geriausiu“, „būti pačiu geriausiu“.

Pagal santykinės kokybės koncepciją, kokybė apibrėžiama ne kaip paslaugų kokybės atributas, bet kaip kažkas, kas jam priskiriama. Kokybė gali egzistuoti, kai paslauga atitinka reikalavimus, nustatytus instrukcijose. Šiuo požiūriu kokybė gali būti nagrinėjama 2 aspektais:

1) Atitikimas reikalavimams; 2) Atitikimas vartotojų poreikiams, vartotojų požiūris apie pagalbos naudingumą.

Efektyvia specialiaja pedagogine pagalba laikomi tie atvejai, kai moksleiviams teikiamos visos juridiskai reglamentuotos paslaugos, būtinos specialiesiems ugdymosi poreikiams tenkinti (Galkienė, Dudzinskienė, 2004) bei siekiama kuo geriausių rezultatų (Sallis, 1993).

1.3. Veiksniai, sąlygojantys specialiąją pedagoginę pagalbą (specialiojo pedagogo aspektu)

Mokytojai patiria didesnę įtampą, susijusią su darbu, palyginti su darbuotojais kitose srityse (Klingner, Vaughn, 2002). Pasak Darling - Hammond (2001), „beveik 30% naujų mokytojų palieka profesiją per penkerius metus“ (p. 12). Pasak mokslininkų specialieji pedagogai dažniau pasitraukia iš pedagoginės veiklos nei bendrieji pedagogai (Boe, Bobbitt, Cook, 1997). Pasak Bilingsley (1993) mokytojo įtampa darbe buvo identifikuojama kaip pirmaeilė priežastis masinio specialiųjų pedagogų pasitraukimo į kitas darbo sferas. Specialieji pedagogai, kaip buvo manyta, turi aukštesnius susirūpinimo lygmenis, jaučiasi mažiau palaikomi mokykloje ir mažiau patenkinti savo atliekamu darbu, bei teikiamomis paslaugomis nei bendrieji pedagogai.

Istoriškai specialiojo pedagogo vaidmuo buvo teikti tiesiogines paslaugas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams, bendradarbiauti su pagalbinio personalu, palaikyti kontaktą su specialiųjų poreikių turinčių vaikų tėvais, tvarkyti dokumentų. Kadangi dabar specialiųjų poreikių moksleiviai įtraukiami į bendrą klasę, specialiojo pedagogo vaidmuo keičiasi. Praktikai identifikuoja 20 vaidmenų ir pareigų efektyviam specialiojo pedagogo darbui su specialiųjų poreikių vaikais (p. 1). Vaidmenys kategorizuojami: a) specialiųjų poreikių moksleivių vertinimas, b) mokymo programos, jų rengimas, c) rekomendacijos, d) konsultacijos, e) pasitarimų organizavimas, f) bendradarbiavimas su tėvais, g) tarpasmeniniai igūdžiai, h) dokumentacijos pildymas; i) socialinis įtraukimas; j) teigiamo elgesio palaikymas; k) palaikymas klasėje ir efektyvių mokomųjų strategijų diegimas. Klingner, Vaughn (2002) aptardami specialiojo pedagogo vaidmenį teigia, jog darbas sudėtingas ir daugiaspektis, tad „specialusis pedagogas turi būti daug žinantis apie bendras mokymo programas, meistriškas specialiųjų poreikių moksleivių sunkumų numatytojas ir užduočių parinkėjas, moksleivių tebevykstančios adaptacijos procese“ (p. 1).

Veiksny (faktorius) – jėga, sukianti ir veikianti kuri nors reiškinį; proceso varomoji jėga, būtina vyksmo sąlyga (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985).

Mokytojai visose mokymosi srityse nuolatos patiria problemas mokykloje su specialiųjų poreikių vaikais: a) darbo organizavimu; b) tinkamų medžiagų ir išteklių gavimas; c) moksleivių motyvacija; d) komunikacija su tėvais; e) mokomosios aplinkos pritaikymas; f) individualizavimas (Darling-Hammond, 2003).

Mokslininkai atkreipdami dėmesį į specialiųjų pedagogų poreikius identifikavo šituos papildomus veiksnius: a) komandinis darbas ir įtraukimas; b) konsultacija ir bendradarbiavimas su bendraisiais pedagogais, taip pat kitais specialiosios pedagoginės pagalbos teikėjais; c) darbas reikalingas individualizuotų programų kūrimui; d) emocinis ir sistemingas palaikymas, susijęs su specialiųjų poreikių tenkinimu; e) santykinės žinios, mokymo programos, instrukcijos palaikančios bendrojo lavinimo standartus; f) laiko, išteklių valdymas (Kilgore, Grifam 1998; Mastropieri, 2001; Whitaker, 2000a, 2000b).

Specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos neteikimo mokyklose priežastys nurodomos pažymoje „Dėl specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos teikimo bendrojo lavinimo mokyklose” (2006). Jos suskirstytos pagal tai, koks tikrintų savivaldybių skaičius nurodė tą priežastį:

- Specialistų stygius;
- Nėra pagalbos specialistų etatų mokyklose;
- Neužtenka mokinio krepšelio lėšų;
- Mokykloms neleidžiama įsivesti pagalbos teikimo specialistų etatų (mokyklų vadovų teigimu);
- Neišnaudojami turimi pagalbos teikimo specialistų etatai;
- Pagalbos specialistų etatai nesteigiami, nes per mažas specialiųjų poreikių mokinių skaičius etatui įsteigti (mokyklose mokosi tik po kelis mokinius);
- Mokinių tėvai atsisako pagalbos teikimo;
- Savivaldybės taryba neskyrė lėšų pagalbos specialistų etatams steigti;
- Mokyklų vadovams steigėjo įgaliotai institucijai sunku įrodyti pagalbos teikimo specialistų reikalingumą mokyklose;
- Mokyklų vadovai nesirūpina specialiųjų pedagogų etatų steigimu, nors mokyklose dirba asmenys, turintys reikiamą išsilavinimą;
- Savivaldybės administracijos Švietimo skyrius, koordinuodamas pagalbos mokiniui teikimą, pedagoginę psichologinę tarnybą, inicijuodama teikimą, mokyklos vadovai, organizuodami pagalbos teikimą, kartu nesvarsto galimybių, kaip lanksčiau išspręsti esamą problemą, neieško sprendimo būdų, nepateikia konkrečių siūlymų mokyklų steigėjui dėl pagalbos teikimo pagerinimo;
- Geografinė mokyklų padėtis;

- Mokinių tėvai atsisako, kad būtų įvertinami jų vaikų specialieji ugdymosi poreikiai;
- Mokiniai atsisako pagalbos (dėl asmeninių priežasčių nenori būti išskirti, nenori eiti mokytis į specialiojo pedagogo kabinetą ir kt.).

Mokslininkai nustatė, jog tiek jauni, tiek solidaus amžiaus specialieji pedagogai, kurie palieka ar reiškia ketinimą palikti mokyklą ir keisti profesiją nurodo nuoseklius faktorius darbovietės viduje, kurie kelia nusivylimą ir nepasitenkinimą ir daro įtaką jų karjeros sprendimams. Kaip nurodo mokslininkai, vienas pagrindinių faktorių – administracijos požiūris ir specialiojo pedagogo palaikymas (Brownell, Smith, McNellis, Miller, 1997; Gersten, Keating, Yovanoff, Harniss, 2001).

Daugialypiai vaidmenys ir pareigos, dideli specialiosios pedagoginės pagalbos aptarnavimų skaičiai (specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių skaičius mokyklose vienam etatui), ir besaikis „kanceliarinis“ darbas mokslininkų teigimu yra veiksniai, įtakojantys specialiąją pedagoginę pagalbą bei svarbiausi specialiųjų pedagogų nusivylimo ir įtampos šaltiniai (Billingsley, 2004).

Mokslininkų teigimu, dar vienas veiksnys, įtakojantis specialiosios pedagoginės pagalbos kokybę yra specialiųjų pedagogų ir bendrųjų pedagogų tarpusavio sąveika atliekant pagrindinę funkciją, t.y. įgyvendinant pagrindines įtraukimo, įgalinimo idėjas (Kilgore, Griffin, 1998; Mastropieri, 2001; Miller, ir kt., 1999). Mokytojų požiūriai gali būti atramos tašku, lemiančiu galutinį pasisekimą ar nesėkmę įtraukiant specialiųjų poreikių turinčius moksleivius (2001; Ruškus, Mažeikis, 2007; Ruškus, Ambrukaitis, 2002; Ališauskas, 2003, 2004). Pasak mokslininkų mokytojai, kurie vadovaujasi darbe segregacinėmis nuostatomis apie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių įtraukimą neįgyvendins efektyvių mokomųjų strategijų geriau už mokytojus teigiamu požiūriu, kurie vadovaujasi inkluzinėmis idėjomis.

Veiksnys, įtakojantis specialiosios pedagoginės pagalbos kokybę – specialiojo pedagogo bendravimas ir bendradarbiavimas su specialiųjų poreikių turinčių vaikų tėvais. Mokyklos ir mokinio šeimos bendradarbiavimo svarba akcentuojama visuose Lietuvos švietimą reglamentuojančiuose norminiuose aktuose: LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (2003), Valstybinėje švietimo strategijoje 2003-2012 m., Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose (2003). Mokinių tėvų lūkesčius, požiūrį ar nuostatas dabarties mokyklos atžvilgiu tyrę mokslininkai (Dapkienė, 2003; Miltenienė 2003; 2004) teigia, kad mokinių tėvai nesijaučia esą dabarties mokyklos dalimi. Atskirais atvejais jie pasijunta nepatenkinamo mokyklų darbo „kaltininkais“, mokymo kokybę lemiančių veiksnių kartais bandoma ieškoti už švietimo sistemos ribų.

Bilingsley, Pyecha, Hendricks (1993), Gersten, Keating, Yovanoff, Harniss (2001) aptardami problemas, susijusias su specialiojo pedagogo darbu bei darbo projektavimu bendrojo lavinimo mokykloje, išskiria šiuos veiksnius:

- Netinkami materialiniai resursai darbui;
- Tinkamos informacijos trūkumas, kompetencijos stoka;
- Ribotos galimybės priimti sprendimus;
- Administracijos palaikymo stoka.

Aptariant specialiojo pedagogo teikiamas paslaugas specialiosios pedagoginės pagalbos procese mokslininkai Bilingsley, Pyecha, Hendricks (1993), Gersten, Keating, Yovanoff, Harniss (2001) siūlo atsižvelgti į šiuos veiksnius:

- Vaidmenų darną,
- Specialiojo pedagogo darbo svarbą, palaikymą;
- Pagalbos gavėjų pasitenkinimą paslaugomis;
- Dalyvių nuostatas apie efektyvumą.

Vaidmenų darną mokslininkai apibūdina kaip dalyvavimą ir įtraukimą. Aktyvus dalyvavimas ir įtraukimas į sprendimų priėmimą, mokymo procesą labai padidina pagalbos vartotojų pasitenkinimą paslaugomis, bei galima stebėti teigiamus darbo rezultatus. Geri tarpusavio santykiai tarp paslaugų gavėjų ir paslaugų teikėjų yra labai svarbūs kalbant apie paslaugų kokybę.

Vertinant specialiųjų poreikių turinčių moksleivių specialiosios pedagoginės pagalbos paslaugų kokybę svarbu neapsiriboti kiekybiniais rodikliais (kiek, kokių neįgalių vaikų ugdoma integruotai, kiek ir kokių specialistų teikia jiems specialiąją pagalbą ir pan.), mokyklinių žinių bei kitų akademinų rodiklių lygio vertinimu. Ambrukaitis (2002) teigia, jog reikia analizuoti daug platesnę psichosocialinių veiksnių įvairovę, kurioje deramą vietą turėtų užimti ne tik konkretaus darbo per pamoką su specialiųjų poreikių vaikais kiekybiniai bei kokybiniai rodikliai, bet ir mokyklos mikroklimatas, ne mokyklos aplinkos vertinimas, konkrečios mokyklos pedagoginės bendruomenės vykdoma politika ir nuostatos ugdyti neįgalius vaikus, būtinos specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo galimybės žmoniškųjų bei materialinių išteklių požiūriu.

Sėkmingo specialiųjų poreikių vaikų integravimo į bendrojo ugdymo sistemą galima tikėtis įvaldant naujus mokymo, partnerystės ir administravimo metodus (Ruškus, 2003). Ambrukaičio, Ruškaus (2002) tyrimas parodė, jog būtina atsižvelgti į šiuos veiksnius:

1. Nauji mokymo metodai – individualizavimas, mokymasis grupėse, mokytojas padėjėjas, nauji vertinimo kriterijai, mokinių motyvacija, mokytojų motyvacija.

2. Partnerystės metodai – tėvų įtraukimas į ugdymo procesą, komandinis specialistų darbas, funkcijų tarp dalykininko mokytojo ir specialiojo pedagogo pasidalijimas, tarpinstitucinė partnerystė.
3. Administraciniai metodai – „mokinio krepšelio“ paskirstymas, specialistų komandos organizavimas, mokytojų darbo su specialiujų poreikių vaikais įvertinimas.

Pasak Ruškaus (2003) pateikti metodai pasižymi universalumu, perkeliamumu, tarpdalykiniais ryšiais (bendri principai visiems dalykams).

2 skyrius. SPECIALIOSIOS PEDAGOGINĖS PAGALBOS TEIKIMO PASLAUGŲ KOKYBĖ BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

2.1. Tyrimo organizavimas ir metodika. Respondentai

Tyrimas atliktas anketinės apklausos metodu. Tuo tikslu sudarytos pusiau uždaro tipo anketos mokyklų vadovams (4 priedas), specialiesiems pedagogams (5 priedas), bendriesiems pedagogams (6 priedas), specialiųjų poreikių turintiems moksleiviams (7 priedas). Konstruojant anketas, teiginiai buvo atrenkami iš specialiąją pedagoginę pagalbą reglamentuojančių dokumentų ir mokslinės literatūros šaltinių.

Anketas sudaro: demografinių duomenų apie respondentus blokas (lytis, amžius, išsilavinimas, pedagoginio darbo stažas ir kt.) bei teiginių blokai, atitinkantys įvairius tyrimo uždavinius.

Anketos respondentams sudarytos vienodos: mokyklos vadovams, bendriesiems pedagogams bei specialiesiems pedagogams. Bendriesiems pedagogams pridėta dalis, siekiant išsiaiškinti specialiosios pedagoginės pagalbos naudingumą mokykloje (specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos aspektu).

Teiginių blokas *Bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo pedagogo funkcijos* sudarytas remiantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu „Dėl bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo pedagogo pareigybės aprašymo“ (2004). Respondentai buvo prašomi pažymėti būdingas jų pedagoginės veiklos rūšis (darbas su mokiniais, bendradarbiavimas su mokyklos bendruomene, su tėvais, dokumentų tvarkymas, mokslinė – metodinė veikla). Tiriamųjų buvo prašoma parašyti pedagoginės veiklos mokykloje realias galimybes bei nurodyti funkcijas pagal jų svarbumą, poreikį.

Respondentai kiekvieną teiginį turėjo įvertinti vienu iš keturių galimų variantų (*taip, ko gero taip, ko gero ne, ne*).

Anketos buvo išdalintos specialiųjų pedagogų metodiniuose susirinkimuose, kitos anketos buvo įteiktos asmeniškai. Iš viso buvo išdalinta 15 anketų įstaigų vadovams, 6 - specialiesiems pedagogams, 100 – bendriesiems pedagogams, 120 moksleivių. Tyrimo atlikimo metu iškilo tokie sunkumai: didelė anketos apimtis gąsdino respondentus, todėl kai kurie nenoriai sutiko dalyvauti apklausoje (priežastis – neturiu laiko arba nenoriu).

Duomenų statistinė analizė atlikta SPSS 13.0, grafinė analizė – MS Excel 2000 kompiuterinėmis programomis.

Tyrimas atliktas 2007 m. vasario – birželio mėn. Anykščių miesto ir rajono bendrojo lavinimo mokyklose. Mokyklų atranka – neatsitiktinė. Pasirinktos mokyklos, kuriose teikiamos

specialiojo pedagogo paslaugos. Anykščių mieste ir rajone tokių mokyklų yra šešios. Tiriamieji pasirinkti tikslinės atrankos būdu, t.y., tie mokyklos vadovai, specialieji pedagogai, bendrieji pedagogai, kurie ugdo specialiųjų poreikių vaikus bendrojo lavinimo mokyklose, bei toje mokykloje besimokantys specialiųjų poreikių turintys moksleiviai.

Tyrimo dalyviai – bendrojo lavinimo mokyklų specialieji pedagogai, pedagogai, vadovai, specialiųjų poreikių turintys moksleiviai. Tyrimo imtis nėra didelė, todėl tik bendrųjų pedagogų duomenys pateikiami procentine išraiška. Specialiųjų pedagogų ir mokyklos vadovų duomenys pateikiami vienetine išraiška, nurodant kiek respondentų atsakė į pateiktą teiginį.

2.2. Specialiojo pedagogo (veiklos) funkcijų identifikavimas

Tyrimu siekta išsiaiškinti bendrojo lavinimo mokyklos specialiųjų pedagogų funkcijų struktūrą. Siekta išsiaiškinti kokia reali būklė ir koks poreikis realizuojant bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo pedagogo pareiginėse nuostatose numatytas funkcijas. Bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo pedagogo funkcijų struktūra apibrėžia vieną darinį, kuriame suvienytos oficialiosios (specialiojo pedagogo pareiginėse nuostatose apibrėžiamos funkcijos) ir empirinės (pagal respondentų atsakymų logiką) funkcijų apibrėžtys.

Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, jog bendrojo lavinimo mokyklos specialiųjų pedagogų veiklos spektras pakankamai platus: darbas su mokiniais, bendradarbiavimas su mokyklos bendruomene, tėvais, dokumentų tvarkymas, mokslinė – metodinė veikla, dalyvavimas mokyklos renginiuose, mokyklos atstovavimo bei kita veikla. Detalesni duomenys pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

Specialiųjų pedagogų veikla bendrojo lavinimo mokykloje

Specialiojo pedagogo funkcijos	Empirinės, faktorinės analizės būdu išryškintos specialiojo pedagogo funkcijos
Darbas su specialiųjų poreikių mokiniais	Darbas su specialiųjų poreikių turinčių vaiku kaip specialioji pagalba
Darbas su tėvais	Specialiųjų pedagogų bendradarbiavimo su tėvais pobūdis
Darbas su pedagogais ir administracija	1. Darbas su mokytojais ir administracija kaip pagalbos koordinavimas 2. Darbas su mokytojais kaip konsultavimas
Mokslinė – metodinė veikla	1. Mokslinė – metodinė veikla kaip novatoriškumas. 2. Mokslinė – metodinė veikla kaip švietimas
Dokumentai	Specialiojo ugdymo dokumentų tvarkymo veikla

Taikant faktorinės analizės metodą, buvo atskleista kiek kitokia specialiojo pedagogo bendrojo lavinimo mokykloje veiklos struktūra. Empirinės, faktorinės analizės būdu išryškintos specialiojo pedagogo funkcijos, leidžia išryškinti paslėptus, latentinius požymius, taip pat ir jų priežastis, tarpusavio priklausomybės dėsningumus, pateikia nagrinėjamo reiškinio struktūrą (Bitinas, 1998; Merkys, 1999).

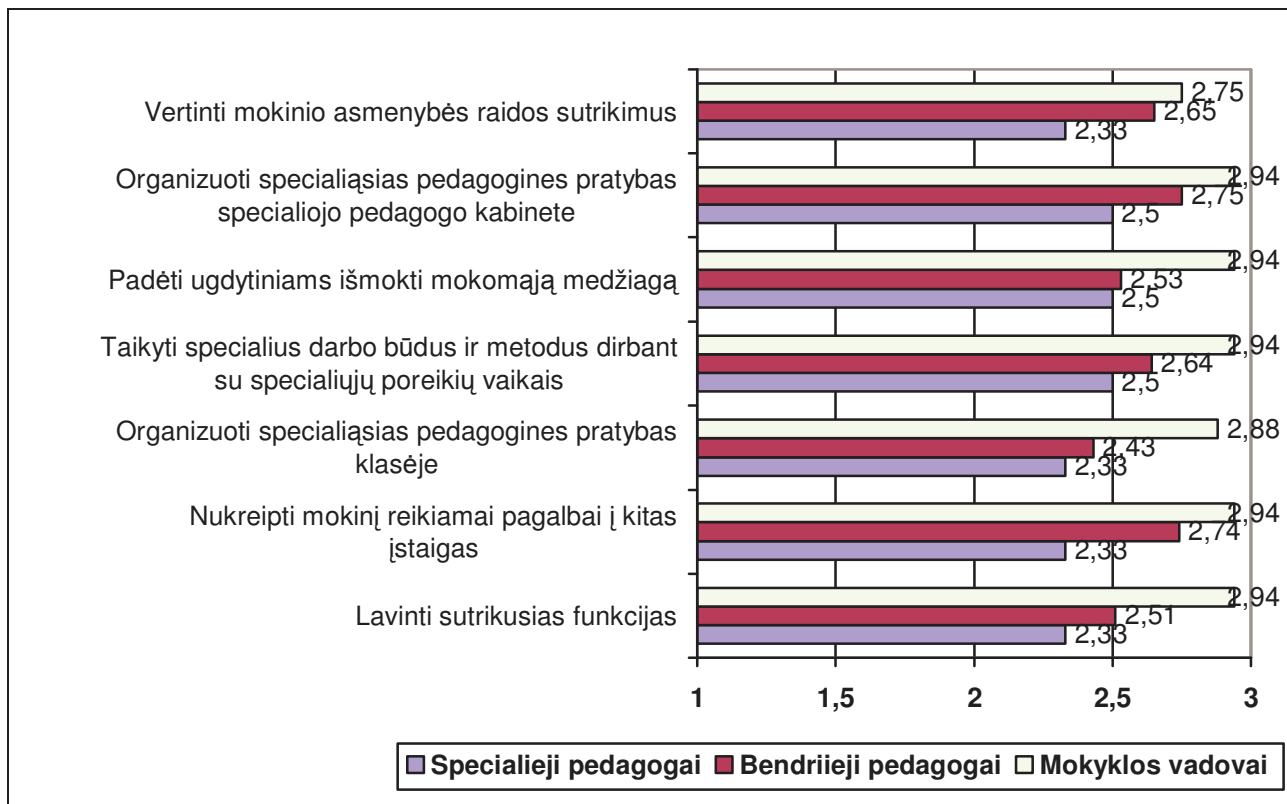
Aprašytos selekcijos būdu atrinktos specialiojo pedagogo funkcijos, panaudojus faktorinę analizę, sudarė savarankiškas subskales (faktorius). Nustatyta, jog specialiojo pedagogo veiklos funkcijų identifikavimo skalė atitinka skalės vidinio, t. y. turinio validumo reikalavimus. Taigi tyrimo rezultatų interpretacija pagrįsta, patikima. Statistiniai ryšiai tarp požymių yra pakankamai stiprūs (žr. 8 priedą).

2.2.1. Ugdymo proceso dalyvių (vadovų, specialiųjų pedagogų, pedagogų) požiūris į specialiojo pedagogo funkcijas bendrojo lavinimo mokykloje

Bendrojo lavinimo mokyklos specialusis pedagogas teikia pagalbą mokiniams, turintiems specifinių pažinimo sutrikimų (neišlavėjimų), emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimų, judesio ir padėties sutrikimų, lėtinių somatinių ir neurologinių sutrikimų, kompleksinių sutrikimų, ribotą intelektą. Tyrimu siekta išsiaiškinti kaip vertina funkcijų įgyvendinimo galimybes ugdymo proceso dalyviai, kokias funkcijas reikalauja pokyčių, kokias empirines funkcijas atlieka mokyklose specialieji pedagogai.

Nuomonės apie darbą su specialiųjų poreikių vaikais struktūroje atskleista realiai praktikoje egzistuojanti specialiojo pedagogo funkcija (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 8 priedą): *Darbas su specialiųjų poreikių vaiku kaip pagalba*. Ši funkcija atspindi įvairius specialiojo pedagogo veiklos aspektus: nuo lavinimo, organizavimo iki konkrečios pagalbos teikimo.

1 paveiksle parodyta, kaip įvairius specialiojo pedagogo darbo galimybes su vaiku aspektus vertina įvairūs ugdymo proceso dalyviai: mokyklų vadovai, bendrieji pedagogai, specialieji pedagogai.

1 pav. Specialiojo pedagogo funkcija „DARBAS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAIS“ Funkcijos būklės vertinimas (skalė nuo 1 iki 3)

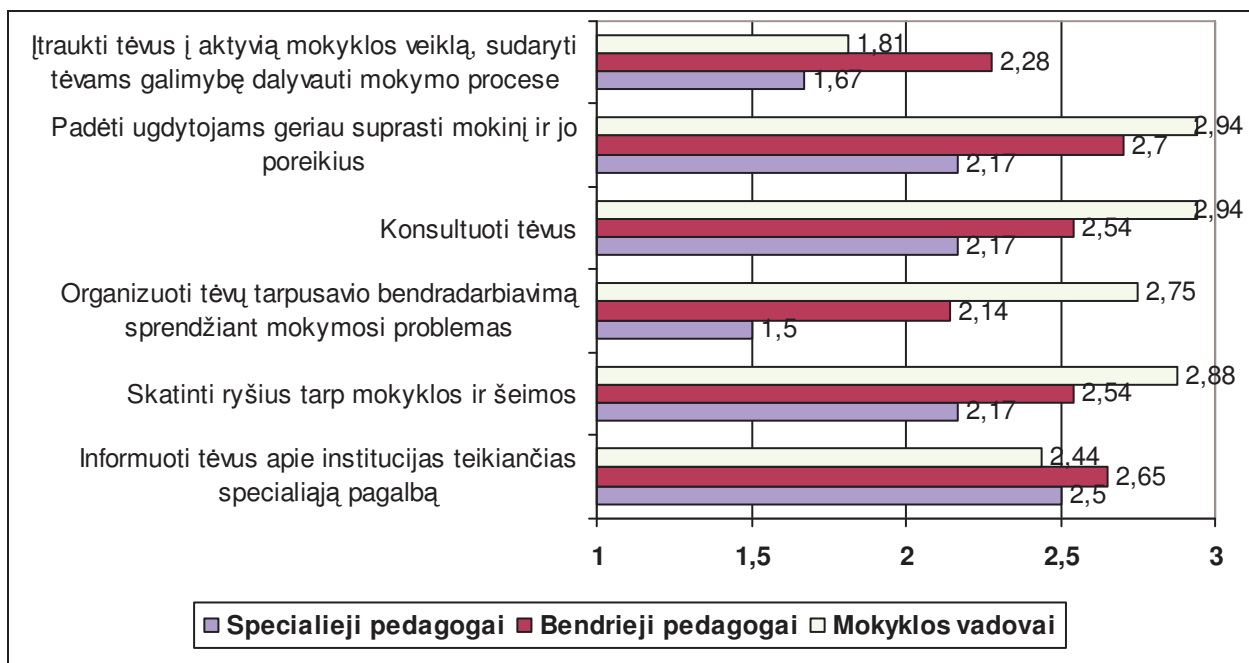
Aptariant specialiojo pedagogo darbą su mokiniais pastebima, jog specialieji pedagogai mažiau palankiai vertina galimybę teikti pagalbą specialiųjų poreikių mokiniams ($M=2,33$). Šią galimybę specialieji pedagogai vertina kritiškiausiai. Palankiausiai galimybę vertina mokyklos vadovai ($M=2,89$). Respondentų (bendrujų, specialiųjų pedagogų) teigimu specialiųjų pedagoginių pratybų klasėje organizavimas vertinamas palankiai. Respondentai vienareikšmiškai (priedas 10) sutinka, jog ši funkcija turi būti realizuojama siekiant kuo optimalesnių rezultatų, akcentuoja, jog „*pagalba specialiųjų poreikių vaikams pagrindinis specialiojo pedagogo darbas*“.

Specialiojo pedagogo pagalba mokykloje pasižymi ne vien individualia pagalba, bet ir frontalia pagalba specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems moksleiviams (pvz.: organizuojamos specialiosios pedagoginės pratybos klasėje; organizuojamos specialiosios pedagoginės pratybos specialiojo pedagogo kabinete). Specialiojo pedagogo galimybę teikti pagalbą specialiųjų poreikių turintiems vaikams poreikio atžvilgiu itin svarbi visų respondentų nuomone, tą teigia 12 mokyklos vadovų, 38% bendrujų pedagogų, 4 specialieji pedagogai (priedas 9, priedas 10).

Apibendrinant duomenis, galima teigti, jog specialiųjų pedagogų darbe su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais veiklos prioritetas teikti pagalbą specialiųjų poreikių moksleiviams. Tačiau vertinant galimybę realizuoti šią būklės ir poreikio vertinimo santykio aspektu, pastebima, kad visi dalyviai palankiai vertina „darbo su specialiųjų poreikių vaikais“ funkcijos realizavimą (priedas 9). Pastebėta, jog respondentai galimybę teikti funkciją vertina palankiai, teigia, kad pagalbos srityje yra komponentų, kuriuos būtų galima pagerinti: respondentų teigimu, būtina daugiau dėmesio skirti pagalbai klasėje bei specialiojo pedagogo kabinete.

Galima daryti išvadą, jog ši veiklos sritis prioritetiškai reikšminga, todėl visi respondentai palankiai vertina funkcijos vykdymą.

Itin svarbi specialiojo pedagogo veiklos sritis yra bendradarbiavimas su ugdytinių tėvais. Įtraukdamas juos į ugdymo procesą kaip lygiaverčius partnerius, pedagogas geriau pažįsta savo mokinius, suvokia jų mokymosi sėkmių ir nesėkmių priežastis, suvokia tėvų ir vaikų bendravimo ypatumus. Apibendrinant galimybę teikti funkciją „*Specialiųjų pedagogų bendradarbiavimo su tėvais pobūdis*“ pastebima, jog galimybė teikti funkcija vertinama nepalankiausiai.

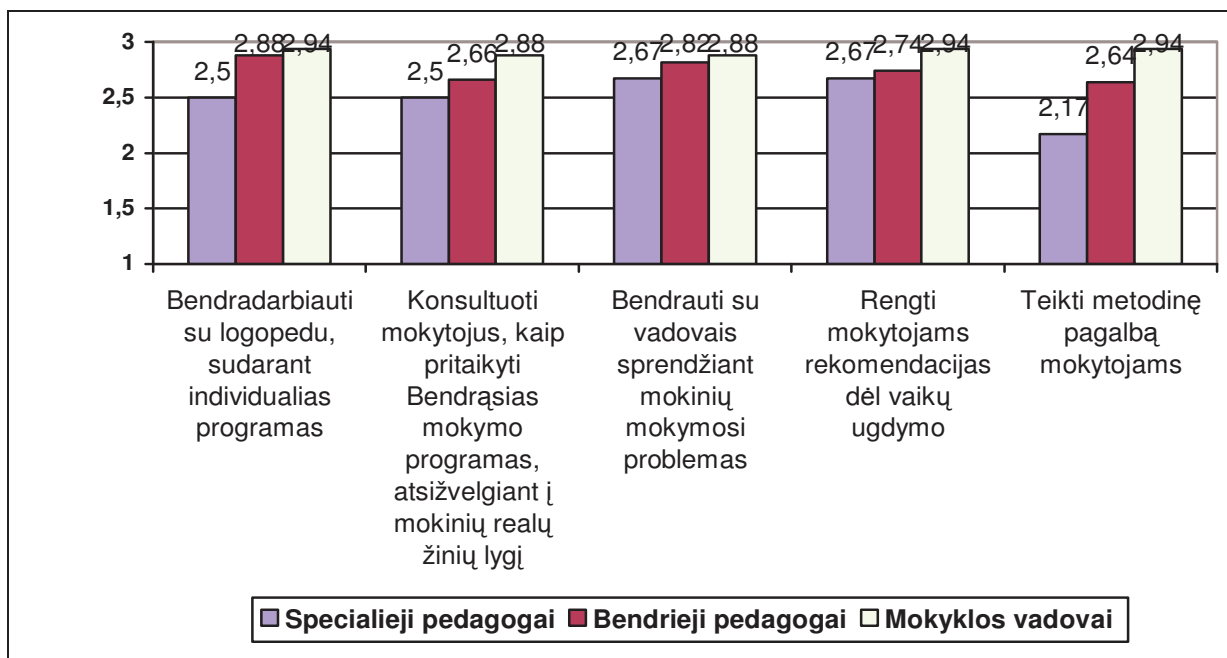

2 pav. Specialiojo pedagogo funkcija „SPECIALIŲJŲ PEDAGOGŲ BENDRADARBIAVIMO SU TĖVAIS POBŪDIS“ Funkcijos būklės vertinimas

Respondentai nepalankiausiai ($M=2,37$) vertina specialiojo pedagogo galimybę teikti funkciją „specialiojo pedagogo darbas su specialiuųjų poreikių vaikų tėvais“. Akivaizdu, jog specialieji pedagogai nepakankamai inicijuoja tėvų dalyvavimą ugdymo procese. Bendradarbiavimas su tėvais, kaip rodo tyrimo duomenys, nėra prioritetinga veiklos sritis. Respondentai apsiriboja tik informacija tėvams apie ugdytinių mokymosi problemas. Pasigendama bendradarbiavimo, įgalinančio ir tėvus prisiimti atsakomybę už vaiko ugdymą. Respondentų teigimu, labiausiai plėtotinos sritys yra susijusios su tėvų įtraukimu į aktyvią mokyklos veiklą teikiant pagalbą specialiuųjų ugdymosi poreikių turintiems moksleiviams (Tą teigia 14 mokyklos vadovų, 79% bendrųjų pedagogų, 5 specialieji pedagogai), tėvų konsultavimu (14 mokyklos vadovai, 83% bendrieji pedagogai, 4 specialieji pedagogai), tėvų tarpusavio bendradarbiavimo organizavimu (14 mokyklos vadovų, 81% bendrųjų pedagogų, 4 specialieji pedagogai) (žr. priedas 9, priedas 10). Tyrimas patvirtina tendenciją, jog tėvų įtraukimo problema aktuali ir prieštaringa. Visi tyrimo dalyviai pastebi, jog tai viena silpniausiai plėtojamų sričių. Paradoksalu, tačiau specialieji pedagogai nemato didesnio reikalo plėtoti šią sritį.

Specialieji pedagogai, siekdami garantuoti specialiuųjų poreikių mokinių ugdymo kokybę, turi bendradarbiauti su mokyklos bendruomene. Tirta, kiek specialieji pedagogai šiai veiklai skiria dėmesio (3 ir 4 pav.). Atlikus faktorinę analizę, nuomonės apie darbą su mokyklos bendruomene struktūroje atskleistos dvi praktikoje egzistuojančios specialiojo pedagogo funkcijos (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 8 priedą): *Darbas su*

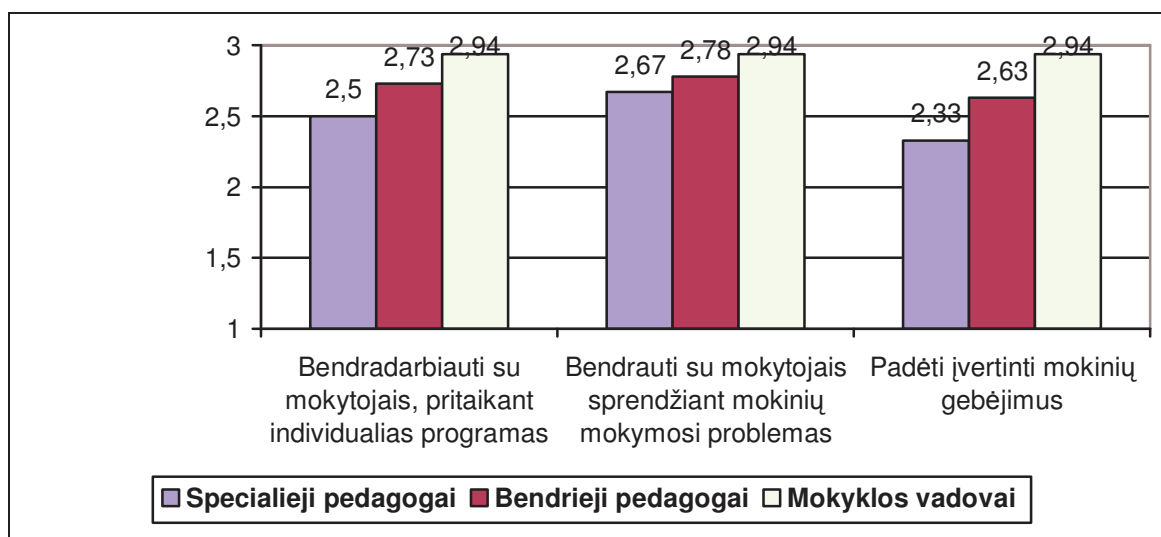
mokytojais ir administracija kaip pagalbos koordinavimas; Darbas su mokytojais kaip konsultavimas.

3 pav. Specialiojo pedagogo funkcija „DARBAS SU MOKYTOJAIS IR ADMINISTRACIJA KAIP PAGALBOS KOORDINAVIMAS“ Funkcijos būklės vertinimas

Faktorinės analizės būdu atskleista specialiojo pedagogo funkcija „darbas su mokytojais ir administracija kaip pagalbos koordinavimas“. Mokyklose specialieji pedagogai ne tik patys dirba su specialiųjų poreikių turinčiais moksleiviais teikdami individualią bei frontalią pagalbą, padeda mokytojams, bei mokyklos administracijai specialiojo ugdymo klausimais. Specialiojo pedagogo darbą su mokyklos mokytojais, administracija apibrėžianti funkcija „darbas su mokytojais ir administracija kaip pagalbos koordinavimas“ apima skirtingus požymius: konsultavimo, pagalbos teikimo, problemų sprendimo. Respondentų teigimu, specialiojo pedagogo galimybės teikti pagalbą labiausiai išplėtotose srityse – bendradarbiavimas su logopedu, sudarant individualias programas (Tą teigia 14 mokyklos vadovų, 94% bendrųjų pedagogų, 4 specialieji pedagogai), konsultuoti mokytojus, kaip pritaikyti Bendrąsias mokymo programas, atsižvelgiant į mokinių realų žinių lygį (13 mokyklos vadovų, 78% bendrųjų pedagogų, 4 specialieji pedagogai), bendrauti su vadovais sprendžiant mokinių mokymosi problemas (13 mokyklos vadovų, 84% bendrųjų pedagogų, 4 specialieji pedagogai), rengti mokytojams rekomendacijas dėl vaikų ugdymo (14 mokyklos vadovų, 75% bendrųjų pedagogų, 3 specialieji pedagogai), teikti metodinę pagalbą mokytojams (14 mokyklos vadovų, 78% bendrųjų pedagogų, 3 specialieji pedagogai). Pasak respondentų šios funkcijos struktūroje sudėtingiausios galimybės teikti metodinę pagalbą mokytojams. Respondentų teigimu geriausiai bendradarbiaujama su vadovais sprendžiant mokinių mokymosi problemas.

Apibendrinant galima teigti, jog galimybė vykdyti funkcija „darbas su mokytojais ir administracija kaip pagalbos koordinavimas“ nėra pakankamai realizuojama ir reikalauja tam tikrų pokyčių. Pastebima, jog palankiau vertinamos galimybės specialiojo pedagogo darbe su administracija nei su bendraisiais pedagogais. Išsiaiškinant priežastis reikalingi išsamesni tyrimai.

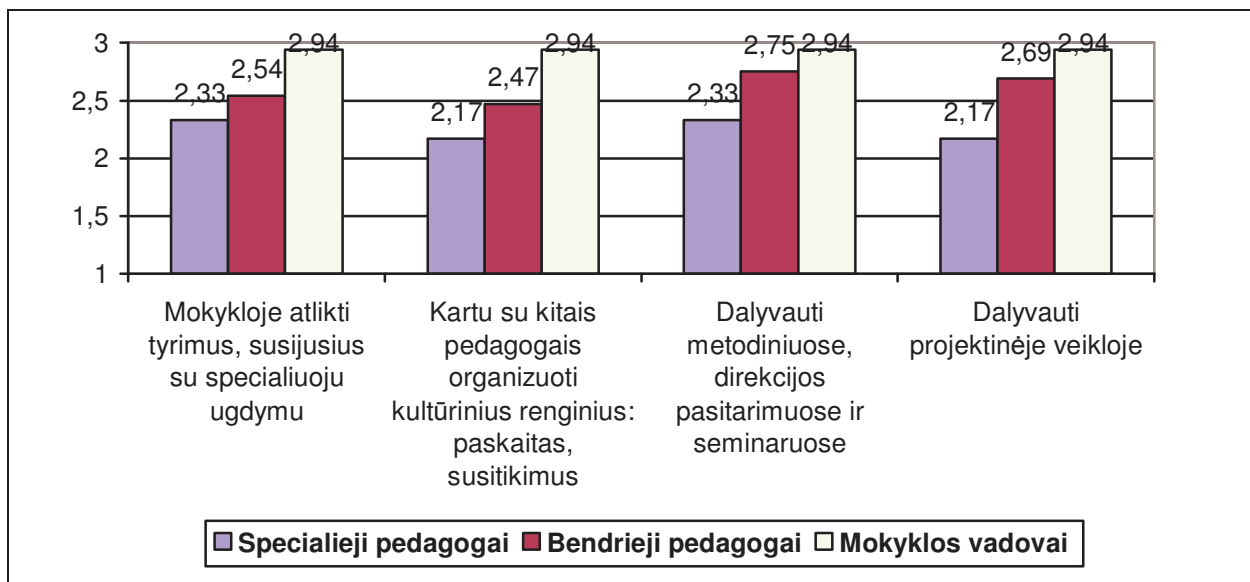
4 pav. Specialiojo pedagogo funkcija „DARBAS SU MOKYTOJ AIS KAIP KONSULTAVIMAS“ funkcijos būklės vertinimas

Faktorinės analizės būdu atskleista specialiojo pedagogo funkcija „darbas su mokytojais kaip konsultavimas“. Nepalankiausiai galimybę šios funkcijos vykdymą vertina patys specialieji pedagogai ($M=2,42$), palankiausiai vertina mokyklos vadovai ($M=2,94$). Pastebima, jog geriausiai realizuojamas požymis „bendrauti su mokytojais sprendžiant mokinių mokymosi problemas“ ($M=2,80$). Galima daryti išvadą, jog specialiojo pedagogo darbas sprendžiant moksleivių mokymosi problemas tiek su bendraisiais pedagogais, tiek su mokyklos administracija būklės požiūriu vertinamas teigiamai ir šiuo atžvilgiu jokių pokyčių pageidaujama. Anot specialiųjų pedagogų sunkiausiai sekasi padėti pritaikyti ugdymo programas, padėti įvertinti mokinių gebėjimus. Specialieji, bendrieji pedagogai pageidautų pokyčių minėtose srityse.

Apibendrinant galima teigti, jog darbas su mokytojais kaip konsultavimas nėra pakankamai realizuojamas. Pastebima, jog tik mokyklos vadovai palankiau nei bendrieji ir specialieji pedagogai vertina dabartinę būklę. Bendrieji ir specialieji pedagogai ne itin patenkinti galimybėmis realizuojant šią funkciją. Tikėtina, jog mokyklos vadovai nelabai žino apie tokias mokyklos mokytojų ir mokyklos specialiojo pedagogo sąveikas, mokymąsi kartu, bendrą darbą, todėl teigia, kad pokyčių šioje srityje nereikia. Išryškėja dominuojantis vienkryptis ryšys, kai dalijimasis patirtimi vyksta labiau viena kryptimi: specialusis pedagogas → bendrasis

pedagogas, t.y. specialusis pedagogas linkęs mokyti ir būti mokytoju kitiems pedagogams. Pastabose minima: „specialusis pedagogas duoda daug medžiagos kaip dirbti su specialiuju poreikių vaikais“, „geri tarpusavio santykiai su specialiuoju pedagogu“, „visada galima gauti rekomendacijų kaip dirbti, kaip elgtis su vaikais“.

Specialusis pedagogas turi nuolat siekti profesinio tobulėjimo, taikyti ugdymo naujoves, neatsiriboti nuo kultūrinio mokyklos gyvenimo. Todėl vertinta, kiek specialieji pedagogai šiai veiklai skiria dėmesio, kokios galimybės vykdyti šią funkciją. Atlikus faktorinę analizę, nuomonės apie mokslinę – metodinę veiklą struktūroje atskleistos dvi realiai praktikoje egzistuojančias specialiojo pedagogo funkcijos (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 8 priedą): *Mokslinė – metodinė veikla kaip novatoriškumas; Mokslinė – metodinė veikla kaip švietimas.*

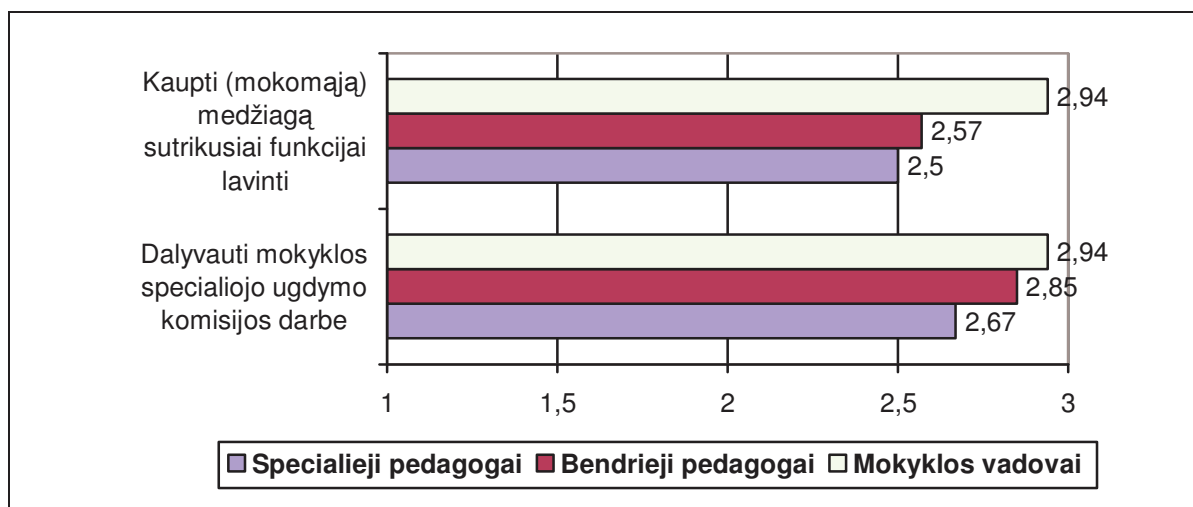

5 pav. Specialiojo pedagogo funkcija „MOKSLINĖ – METODINĖ VEIKLA KAIP NOVATORIŠKUMAS“ funkcijos būklės vertinimas

Palankiausiai galimybę teikti specialiojo pedagogo funkciją „Mokslinė – metodinė veikla kaip novatoriškumas“ vertina 14 mokyklos vadovų, 35% bendrųjų pedagogų ir vienas iš šešių specialiųjų pedagogų. Analizuojant duomenis, galima daryti išvadą, jog specialieji pedagogai mokyklos gyvenime daugiausia skiria laiko tiesioginiam darbui su vaikais. Kritiškiausiai galimybę teikti funkciją vertina patys specialieji pedagogai, pastabose akcentuodami, jog: „neturi tam daug laiko“, „už tai nėra mokami pinigai“. Pastebima, jog dauguma respondentų teigia, jog šios funkcijos vykdymas tik „iš dalies svarbus“ mokyklos gyvenimui.

Atlikus faktorinę analizę, išryškėja, jog mokykloje specialieji pedagogai atlieka mokslinės – metodinės veiklos kaip švietimo funkciją. Specialieji pedagogai tampa naujovių

skleidėjais, diegėjais, didėja asmenų norinčių sužinoti, kaip dirbti su specialiuųjų poreikių vaikais, kaip padėti vaikui bei šeimai ir pan.

6 pav. Specialiojo pedagogo funkcija „MOKSLINĖ – METODINĖ VEIKLA KAIP ŠVIETIMAS“ funkcijos būklės vertinimas

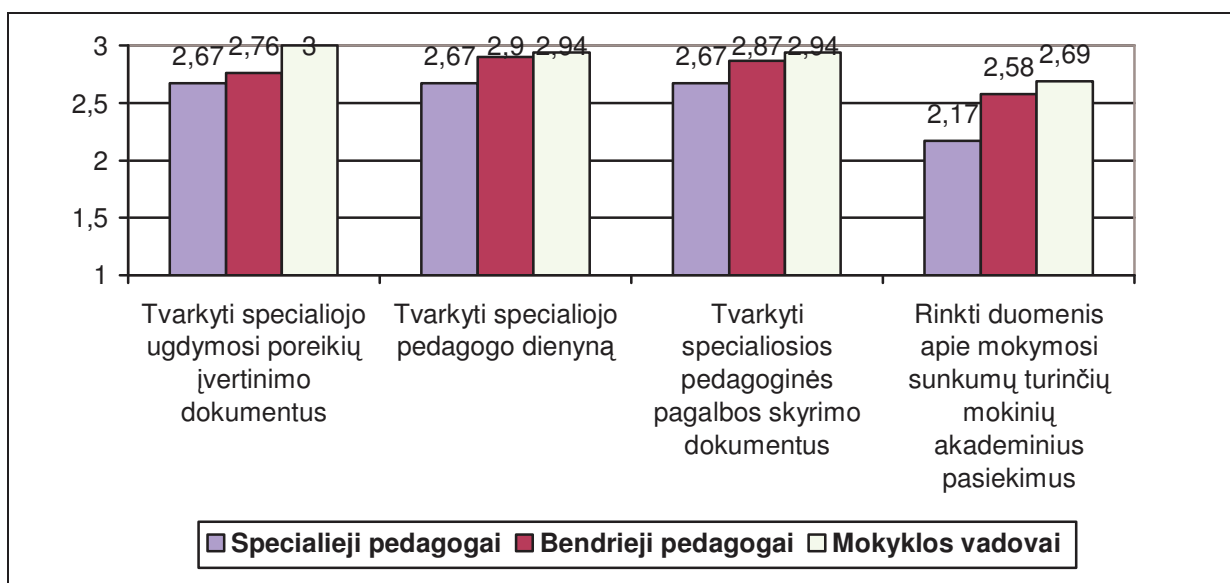
Tyrimas parodė, jog galimybės mokykloje specialiojo pedagogo „*mokslinė – metodinė veikla kaip švietimas*“ visų respondentų vertinama palankiai: kaupti (mokomąją) medžiagą sutrikusiai funkcijai lavinti ($M=2,67$); dalyvauti mokyklos specialiojo ugdymo komisijos darbe ($M=2,82$).

Analizuojant atskirų dalyvių nuomones apie „mokslinės – metodinės veiklos kaip švietimo“ funkcijos būklę ir poreikį plėtrai, ryškesnių skirtumų nepastebime tarp mokyklos vadovų ir bendrųjų pedagogų. Galimybes atilikti šią funkciją anot respondentų 14 mokyklos vadovų, 59% bendrųjų realizuojama gerai, todėl poreikio kažką keisti nėra. Analizuojant duomenis pastebėta, jog pusė apklaustų rajono specialiuųjų pedagogų teigia, jog ši specialiojo pedagogo funkcija būklės ir poreikio atžvilgiu yra tobulintina, tačiau konkrečių pastabų nenurodė. Todėl reikalingi detalesni tyrimai šiuo klausimu.

Specialiuųjų pedagogų veikloje svarbią vietą užima įvairios dokumentacijos pildymas. Respondentai vieningai nurodė, jog galimybės teikti specialiojo pedagogo funkciją „*Specialiojo ugdymo dokumentų tvarkymas*“ atliekama geriausiai. Tačiau šią funkciją respondentai pastabose apibūdino kaip: „*nereikalingą ir užimančią labai daug laiko*“; „*reikalingą tik administracijai parodyti, jog atliekamas darbas mokykloje*“; „*sunkus ir darbas, neatspindintis tikrų darbo rezultatų*“.

Specialiojo pedagogo veikloje susiduriama su įvairiausių dokumentų formų pildymu, jų analizavimu. Pasak Šapelytės, Ruškaus, Ališausko (2006) dokumentų pildymas nėra vien tik negatyvus reiškinys, kaip neretai bandoma įteigti. Tai visos situacijos analizės struktūravimo priemonė, leidžianti aiškiau apibūdinti situaciją, reiškiamus dalyvių lūkesčius, interesus,

numatyti sprendimus bei priemones. Tačiau tai priklauso nuo dokumentų pobūdžio. Todėl neretai į formalias, painias dokumentų formas pradedama žiūrėti kaip į bereikalingus popierius, kuriems pildyti švaistomas laikas.

7 pav. Specialiojo pedagogo funkcija „SPECIALIOJO UGDYMO DOKUMENTŲ TVARKYMAS“ funkcijos būklės vertinimas

Analizuojant duomenis pastebima, jog galimybės vykdyti specialiojo pedagogo funkciją „*Specialiojo ugdymo dokumentų tvarkymas*“ palankiai vertinama visų respondentų grupių.

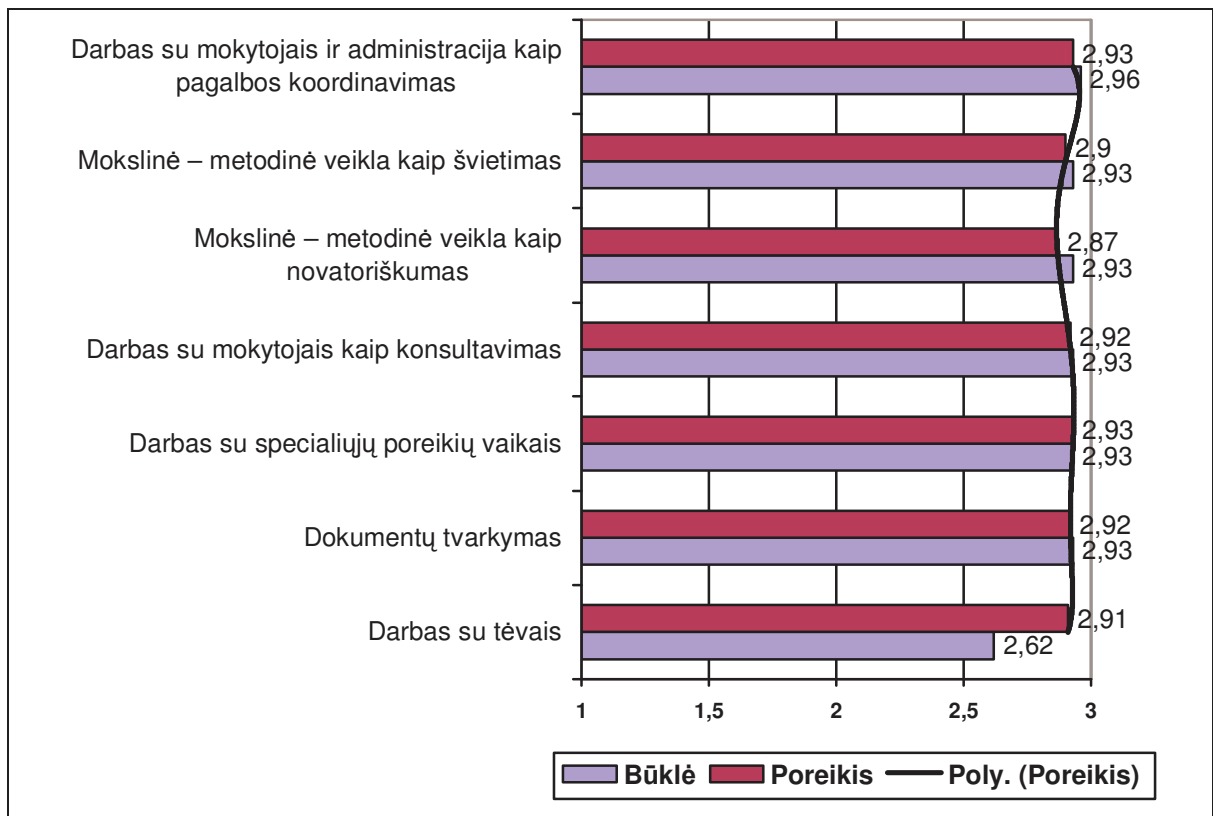
Visos su dokumentais susijusios veiklos sritys yra pakankamai gerai realizuojamos ir tyrimo dalyviai neturi didesnio poreikio keisti, tobulinti kurią nors sritį.

2.2.2. Specialiojo pedagogo funkcijų būklės ir poreikio vertinimas: apibendrinta respondentų nuomonė

Apibendrinus apklausos raštu rezultatus (respondentų atsakymus į anketoje pateiktus klausimus apie specialiojo pedagogo funkcijas) buvo gauta respondentų nuomones apibendrinanti specialiojo pedagogo veiklos struktūra, kurią apibūdina 7 specialiojo pedagogo funkcijos.

Pagal atskirų respondentų grupių (mokyklos vadovų, bendrųjų pedagogų, specialiųjų pedagogų) vertinimus buvo sudarytas specialiojo pedagogo realizuojamų funkcijų būklės ir poreikio vertinimo reitingas.

Mokyklos vadovų nuomonių apie galimybes vykdyti specialiojo pedagogo funkcijų būklę ir poreikį vertinimo įvairovę iliustruoja 8 pav.

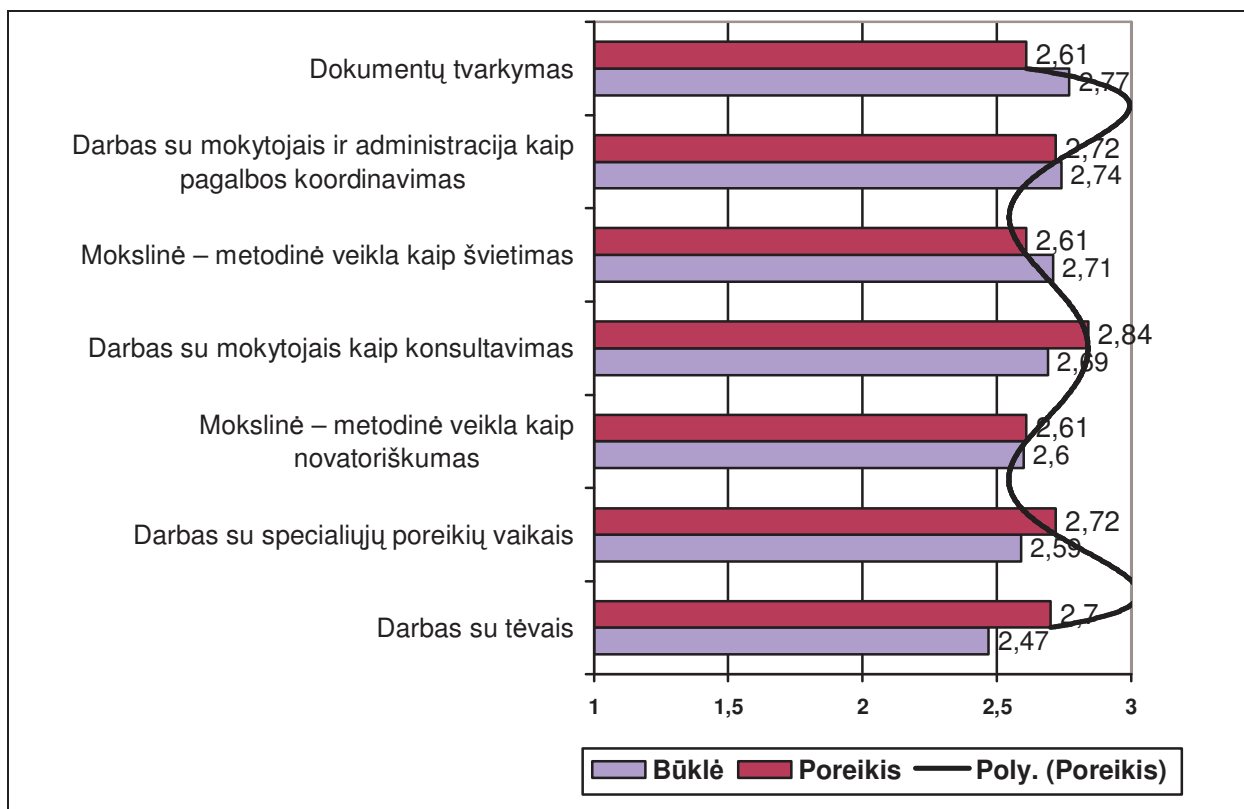

8 pav. Specialiojo pedagogo funkcijų būklės ir poreikio vertinimas (mokyklos vadovų požiūriu) (N=16) (skalė nuo 1 iki 3)

Aptariant mokyklos vadovų vertinimo apie specialiųjų pedagogų funkcijų būklę ir poreikį rezultatus, pastebima, jog mokyklos vadovai teigiamai vertina visas specialiojo pedagogo funkcijas: *Darbas su mokytojais ir administracija kaip pagalbos koordinavimas; Mokslinė – metodinė veikla kaip švietimas; Mokslinė – metodinė veikla kaip novatoriškumas; Darbas su mokytojais kaip konsultavimas; Specialiojo ugdymo dokumentų tvarkymo veikla; Darbas su specialiųjų poreikių vaikais*. Menkiau palankiai vertinama funkcija „*Darbas su tėvais*“. Būtinai platesni tyrimai atskleidžiantys mokyklos vadovų požiūrį apie tėvų vaidmenį specialiosios pedagoginės pagalbos teikime bei pasitenkinimą specialiųjų pedagogų darbu mokykloje siekiant sužinoti kaip tėvai gali įtakoti specialiąją pedagoginę pagalbą mokykloje.

Galima daryti išvadą, jog mokyklose, kuriose yra specialiojo pedagogo etatas, mokyklos vadovai teigiamai vertina specialiųjų pedagogų darbą. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas mokyklose yra vienas švietimo kokybės rodiklių.

Bendrųjų pedagogų nuomonių apie galimybes vykdyti specialiojo pedagogo funkcijų būklę ir poreikį vertinimo įvairovę iliustruoja 9 pav.

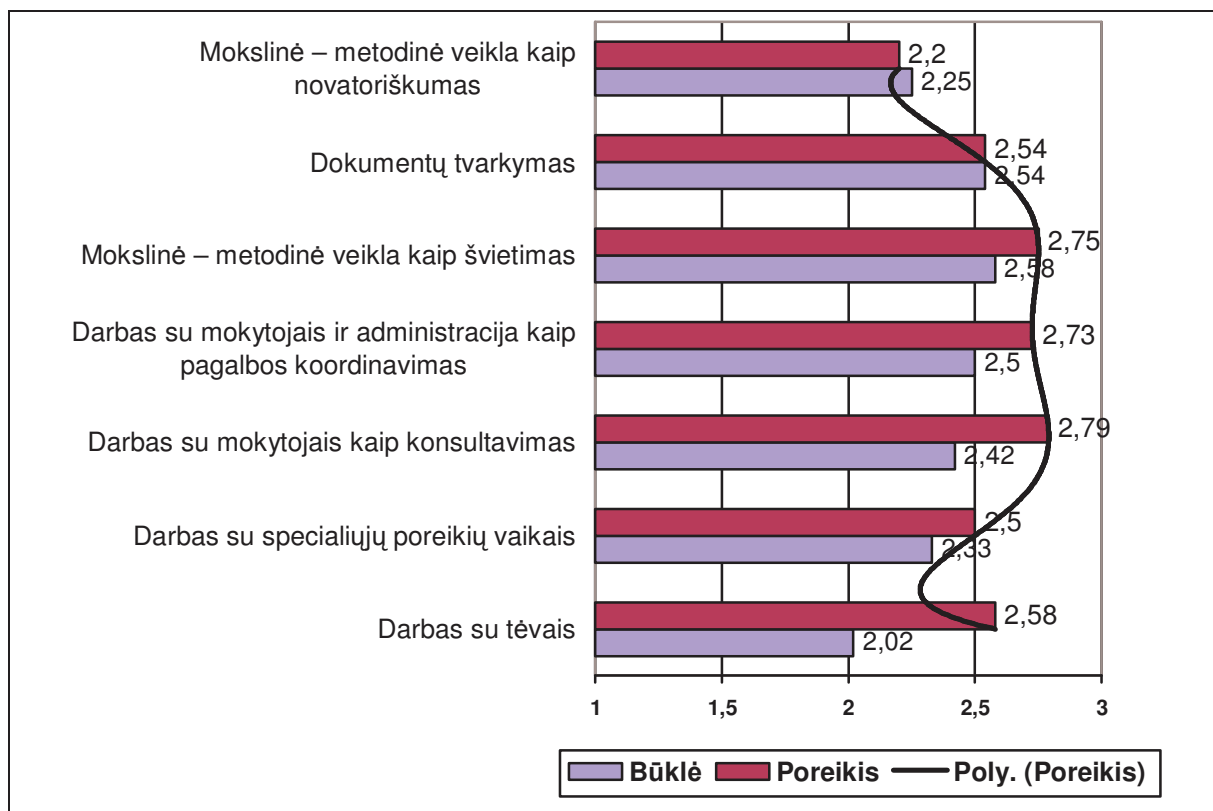

9 pav. Specialiojo pedagogo funkcijų būklės ir poreikio vertinimas (bendrujų pedagogų požiūriu) (N=100) (skalė nuo 1 iki 3)

Aptariant bendrujų pedagogų vertinimo apie specialiųjų pedagogų funkcijų būklę ir poreikį rezultatus, pastebima, jog bendrieji pedagogai palankiausiai vertina šias specialiojo pedagogo funkcijas: *Darbas su mokytojais ir administracija kaip pagalbos koordinavimas; Mokslinė – metodinė veikla kaip švietimas*. Mažiau palankiai vertina specialiojo ugdymo dokumentų tvarkymo veikla funkciją. Kitos specialiojo pedagogo funkcijos yra labiau reikalaujančios pokyčių: *Mokslinė – metodinė veikla kaip novatoriškumas; Darbas su specialiųjų poreikių vaikais; Darbas su tėvais*.

Pastebėta, jog bendrieji pedagogai labiausiai pokyčių norėtų specialiojo pedagogo veikloje susijusioje su konsultavimu bei bendravimu ir bendradarbiavimu su tėvais. Bendrujų pedagogų nuomone pagalbos koordinavimo, mokslinės – metodinės veiklos kaip švietimo bei mokslinės – veiklos kaip novatoriškumo funkcijos vertinamos palankiai, tačiau pokyčių reikalaujama. Bendrujų pedagogų nuomone dokumentų tvarkymo funkcija įgyvendinama ir pokyčių nereikalaujama.

Specialiųjų pedagogų nuomonių apie galimybes vykdyti specialiojo pedagogo funkcijų būklę ir poreikį vertinimo įvairovę iliustruoja 10 pav.

10 pav. Specialiojo pedagogo funkcijų būklės ir poreikio vertinimas (specialiujų pedagogų požiūriu) (N=6) (skalė nuo 1 iki 3)

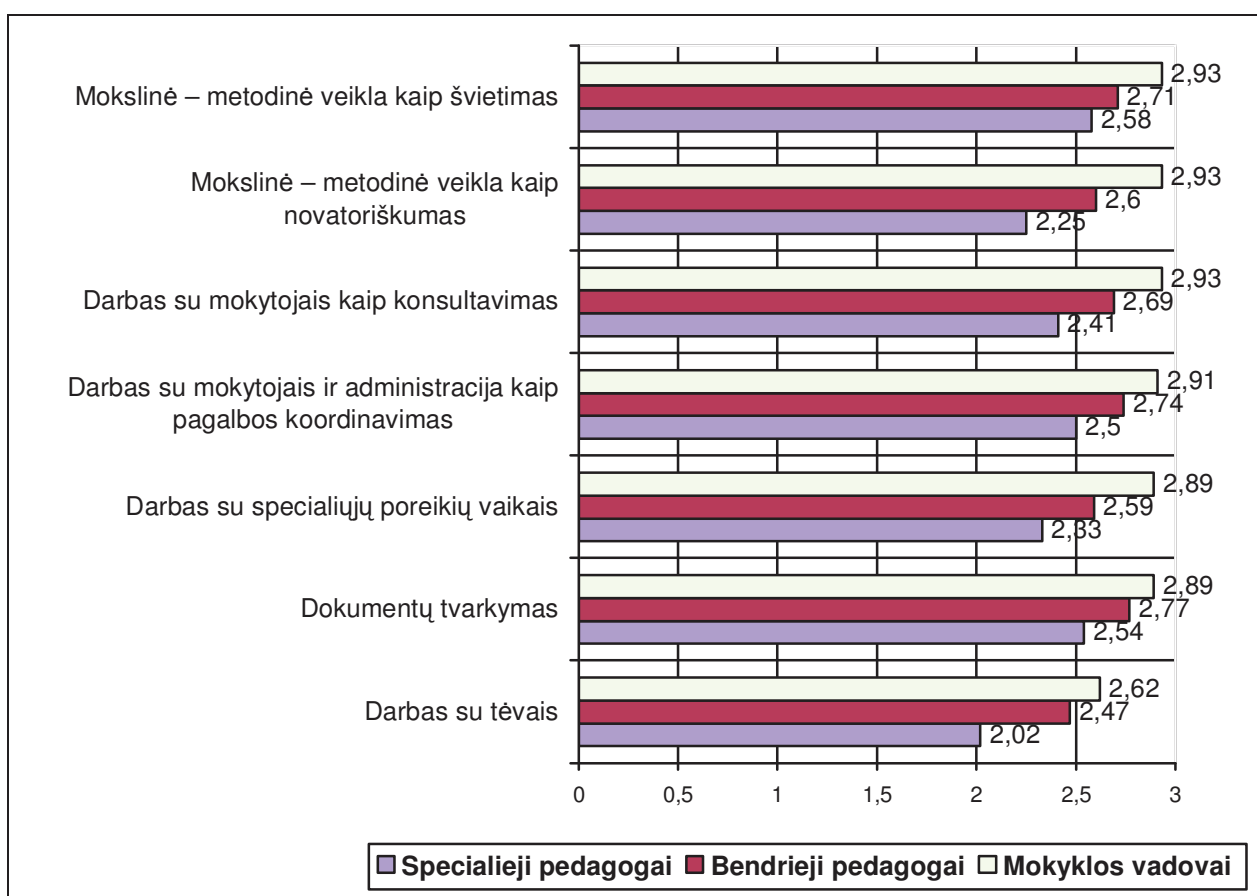
Aptariant gautus duomenis respondentų grupės (specialiujų pedagogų) apie specialiujų pedagogų funkcijų būklės ir poreikio vertinimo rezultatus, pastebima, jog specialieji pedagogai palankiausiai vertina tik dvi funkcijas: „*Mokslinė – metodinė veikla kaip novatoriškumas*“; „*Dokumentų tvarkymas*“. Nepalankiausiai vertinama funkcija „*Darbas su tėvais*“. Kitos funkcijos vertinamos vidutiniškai: *Mokslinė – metodinė veikla kaip švietimas*; *Darbas su mokytojais ir administracija kaip pagalbos koordinavimas*; *Darbas su mokytojais kaip konsultavimas*; *Darbas su specialiujų poreikių vaikais*.

Pastebėta, jog specialieji pedagogai labiausiai pokyčių norėtų veikloje susijusioje su konsultavimu, bendravimu bei bendradarbiavimu su tėvais. Bendrųjų pedagogų nuomone dokumentų tvarkymo, mokslinės – veiklos kaip novatoriškumo funkcijos įgyvendinamos ir pokyčių nereikia. Kitos funkcijos įgyvendinamos vidutiniškai, tad būklės ir poreikio atžvilgiu nereikalaujama daugiau pokyčių.

Specialieji pedagogai teigia, jog mokyklose nėra galimybių tinkamai įgyvendinti specialiojo pedagogo funkcijas. Su mokinių specialiuoju ugdymu (specialiojo ugdymo organizavimas, pedagoginė pagalba specialiujų poreikių vaikams, jų mokymas), taip pat kita su mokymu susijusia veikla (bendradarbiavimas su mokyklos bendruomene specialiojo ugdymo organizavimo klausimais, bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais) vertinamos nepalankiausiai ir reiškiamas poreikis pokyčiams.

Tikėtina, jog specialiojo pedagogo veiklos pobūdį, turinį, užimtumą lemia specifinis profesinis vaidmuo: specialiųjų pedagogų veikla orientuota į mokymą, pagalbos teikimą mokiniui per pamokas ir specialiojo ugdymo pratybas, pasirengimą joms, taip pat ir į mokyklos bendruomenės nuostatų keitimą specialiojo ugdymo požiūriu. Visais kitais atvejais specialiojo pedagogo veiklos turinys bendrojo lavinimo mokykloje iš esmės panašus į kitų mokyklos pedagogų (darbas su ugdytinio šeima, bendradarbiavimas su kolegomis, kvalifikacijos tobulinimas, susijusi su mokymo proceso organizavimu). Specialiojo pedagogo veikla mokykloje labai plati, tad galimybės įgyvendinti visas funkcijas sudėtinga. Šiuo požiūriu būtina atlikti papildomus tyrimus.

Apibendrintą specialiųjų pedagogų funkcijų vertinimą iliustruoja 11 pav.

11 pav. Specialiojo pedagogo funkcijų būklės bendrojo lavinimo mokykloje lyginamasis vertinimas (specialiųjų pedagogų, bendrųjų pedagogų, vadovų požiūriu)

Palankiausiai visas specialiojo pedagogo galimybes vykdyti funkcijas vertina mokyklos vadovai. Galima daryti išvadą, jog mokyklos vadovai teigiamai vertina specialiųjų pedagogų darbą ir neturi priekaištų dėl specialiojo pedagogo pareiginių nuostatų vykdymo.

Nepalankiausiai specialiojo pedagogo galimybes vykdyti funkcijas vertina patys specialieji pedagogai. Specialieji pedagogai galimybes specialiojo pedagogo funkcijas vertina kritiškiausiai (specialiojo pedagogo funkcijų būklės vertinimo vidurkis $M=2,01$). Galima daryti

išvadą, jog specialieji pedagogai nevysiškai patenkinti galimybėmis įgyvendinti savo funkcijas. Pagal specialiojo pedagogo veiklos pobūdį, turinį bei užimtumą, respondentų veikla labiau orientuota į pagalbos teikimą mokiniui per pamokas ir specialiojo ugdymo pratybas, pasirengimą joms, mokyklos bendruomenės nuostatų keitimą specialiojo ugdymo požiūriu.

Analizuojant bendrųjų pedagogų požiūrį apie galimybes vykdyti specialiojo pedagogo funkcijas mokykloje pastebima tendencija, jog bendrieji pedagogai tarpinė grandis tarp mokyklos vadovų ir specialiųjų pedagogų. Bendrųjų pedagogų atsakymai atspindi realias specialiojo pedagogo galimybes įgyvendinti funkcijas mokykloje. Šios respondentų grupės galimybių vykdymo specialiojo pedagogo funkcijas vertinimo vidurkis ($M=2,65$).

2 lentelė

Specialiojo pedagogo funkcijų realizavimas specialiųjų pedagogų, bendrųjų pedagogų, mokyklos vadovų vertinimu (M)

Specialiojo pedagogo funkcijos	Specialieji pedagogai N=6	Bendrieji pedagogai N=100	Mokyklos vadovai N=16
Darbas su specialiųjų poreikių vaikais	-0,13	-0,12	0,03
Darbas su tėvais	-0,56	-0,23	-0,29
Darbas su mokytojais ir administracija kaip pagalbos koordinavimas	-0,23	0,02	0,03
Darbas su mokytojais kaip konsultavimas	-0,37	-0,15	0,01
Mokslinė – metodinė veikla kaip novatoriškumas	0,05	-0,01	0,06
Mokslinė – metodinė veikla kaip švietimas	-0,17	0,10	0,03
Dokumentų tvarkymas	0	0,16	0,01

LENTELĖS PAAIŠKINIMAS:

Vertinimo skalė nuo 1 iki 3

Funkcija realizuojama, kai, respondentų nuomone, būklės įvertinimas yra aukštesnis, nei poreikio (baltas langelis; tai parodo, jog respondentus situacija tenkina). Funkcija nerealizuojama, kai būklės įvertinimas yra žemesnis nei poreikio (pilkas langelis; tai parodo situacija turi būti plėtotina). Tai matuojama atimant būklės (M1) ir poreikio (M2) vertinimo vidurkius M1-M2. Nerealizuojama (-0,5) – (-1); vidutiniškai realizuojama (-0,5) – (0,5); realizuojama (0,5) – (1).

Analizuojant respondentų (mokyklos vadovų, bendrųjų pedagogų, specialiųjų pedagogų) nuomones, pastebime skirtingas būklės ir poreikio vertinimo tendencijas, ypatingai ryškūs mokyklos vadovų ir specialiųjų pedagogų nuomonių skirtumai vertinant galimybes vykdyti funkcijas būklės ir poreikio atžvilgiu.

Tyrimo duomenimis specialieji pedagogai respondentų teigimu geriausiai vykdo dokumentų tvarkymo, metodinės veiklos, darbo su mokytojais ir administracija funkcijas (pr.11). Prasčiausiai vykdoma funkcija – darbas su tėvais. Šioje srityje didžiausias pokyčių poreikis.

Palankiausiai galimybes vykdyti specialiojo pedagogo funkcijas vertina mokyklos vadovai. Jų teigimu, specialieji pedagogai nepakankamai realizuoja vieną funkciją – darbo su tėvais.

Nepalankiausiai specialiojo pedagogo reglamentuotų funkcijų vykdymą vertina patys specialieji pedagogai. Jų teigimu tik 2 faktorinės analizės būdu gautos funkcijos yra atliekamos: „Mokslinė – metodinė veikla kaip novatoriškumas“, „Dokumentų tvarkymas“.

Bendrųjų pedagogų teigimu visos specialiojo pedagogo funkcijos būklės ir poreikio atžvilgiu vertinamos palankiai. Pedagogų teigimu, labiausiai pokyčių reikalaujama darbe su tėvais bei pedagogų konsultavime.

Apibendrinant funkcijų būklės ir poreikio vertinimą, pastebima, jog dauguma dalyvių pageidautų pokyčių realizuojant tas funkcijas, kurios susijusios su kitų dalyvavimo iniciatyvomis (ypač tėvų).

Tyrimas atskleidė, jog pokyčių specialiojo pedagogo darbe nereikalaujama. Respondentų teigimu visas specialiojo pedagogo darbas vertinamas vidutiniškai, tik siekiama pokyčių darbe su tėvais.

Specialiojo pedagogo realizuojamos funkcijos atskirų respondentų grupių vertinamos skirtingai ir netolygiai. Apibendrinant socialinių demografinių veiksnių įtaką specialiojo pedagogo realizuojamų funkcijų būklės ir pokyčio poreikio vertinimui, peršasi išvada, jog vyresni, turintys aukštesnę kvalifikacinę kategoriją asmenys yra labiausiai patenkinti esama situacija. Tuo tarpu jaunesni respondentai yra orientuoti į pokyčius realizuojant vienokias ar kitokias funkcijas.

Mokykloje specialieji pedagogai atlieka funkcijas: darbas su specialiuųjų ugdimosi poreikių turinčiais moksleiviais, darbas su tėvais, darbas su pedagogais ir administracija, vykdo mokslinę – metodinę veiklą, dokumentų tvarkymo. Tyrimo duomenimis atskleista, jog specialiuųjų pedagogų darbe funkcija „darbas su pedagogais ir administracija“ skirstoma į dvi: „darbas su mokytojais ir administracija kaip pagalbos koordinavimas“ ir „darbas su mokytojais kaip konsultavimas“. Atskleista, jog funkcija „mokslinė – metodinė veikla“ skirstoma: „mokslinė – metodinė veikla kaip novatoriškumas“ ir „mokslinė – metodinė veikla kaip švietimas“. Tyrimas atskleidė specialiojo pedagogo veiklos funkcijas, kurios oficialiai nenurodomos.

Tyrimas atskleidė, jog atsiranda būtinybė išsiaiškinti visų ugdymo dalyvių poreikius ir kompetencijas, derinti skirtingus poreikius ir kompetencijas bei racionaliai dalintis „ekspertų“ vaidmenimis. Tyrimu atskleisti būklės ir poreikių sutapimai ir skirtumai, suvienytos oficialiosios (specialiojo pedagogo pareiginėse nuostatose apibrėžiamos funkcijos) ir empirinės (pagal respondentų atsakymų logiką) funkcijų apibrėžtys atskleidė specialiojo pedagogo darbo barus mokykloje ir pokyčių poreikį. Atitikimas reikalavimams ir poreikiams yra svarbus specialiosios pedagoginės pagalbos (specialiojo pedagogo darbo) kokybės matas.

2.3. Vartotojų (specialiųjų poreikių turinčių vaikų, mokytojų) požiūris į specialiosios pedagoginės pagalbos veiksmingumą

2.3.1. Specialiųjų ugdimosi poreikių turinčių moksleivių apklausos duomenų analizė

Vertinant specialiosios pedagoginės pagalbos paslaugų kokybę būtina atsižvelgti į vartotojų poreikius, lūkesčius. Paslaugų vartotojai gali nustatyti ar paslauga efektyvi, naudinga ar, priešingai, neefektyvi ir nenaudinga. Tyrimo metu buvo apklaustos trys grupės respondentų (specialiųjų poreikių vaikai; tėvai; bendrieji pedagogai), suteikę informacijos apie specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos veiksmingumą.

Vaikų nuomonėms atskleisti naudotas individualaus interviu metodas, pagal iš anksto parengtus teiginius. Interviu turinys buvo apibendrintas turinio (*content*) analizės pagalba, išskiriant kategorijas, kurių teiginiai sugrupuoti pagal semantinį panašumą. Nors sudarant interviu teiginius buvo iš anksto numatyti trys diagnostiniai blokai (specialiojo pedagogo pagalbos naudingumas; segreguojantis požiūris; inkluzinis požiūris), analizuojant interviu turinį sąmoningai atsiribota nuo iš anksto numatytos interviu struktūros iš naujo identifikuojant kintamuosius pagal moksleivių atsakymų logiką. Atlikus turinio analizę buvo išskirta 3 kategorijos, kurias sudarė 7 subkategorijos (žr. 3 lentelę) ir 20 teiginių.

3 lentelė

Ugdymo proceso dalyvių (moksleivių) požiūris į pagalbą bei pasitenkinimo specialiaja pedagogine pagalba požymiai

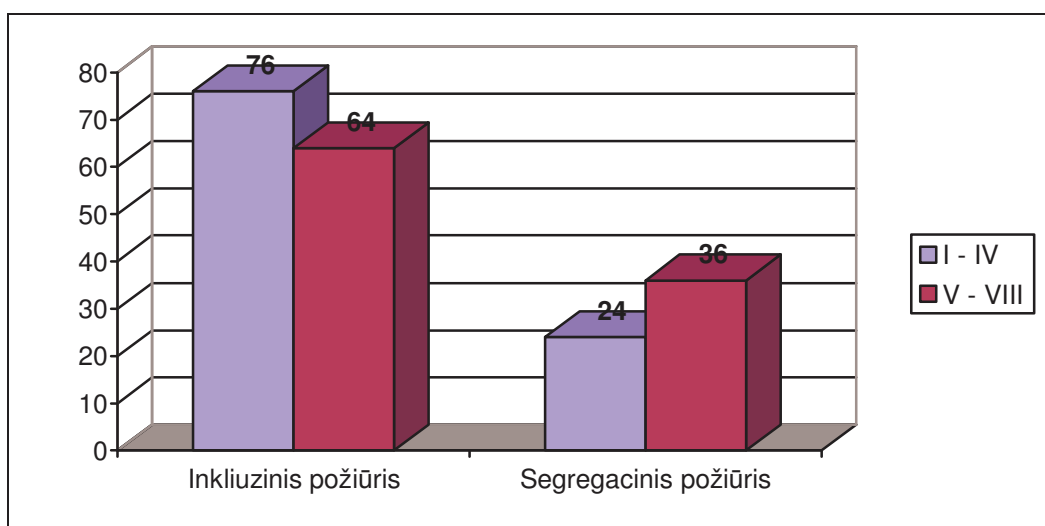
Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių pavyzdžiai
Inkluzinis požiūris	Integracija kaip gera savijauta mokykloje	<i>Pamokų metu jaučiuosi gerai; Man patinka mokytis bendrojo lavinimo mokykloje</i>
	Integracija – kaip dalyvio pasiekimų vertinimas	<i>Aš atsakingas už savo mokymosi rezultatus; Man patinka mokytis</i>
Segreguojantis požiūris	Segregacija kaip konfliktiški tarpusavio santykiai	<i>Su specialiuoju pedagogu dažnai konfliktuoju; Su pedagogais dažnai konfliktuoju</i>
	Segregacija – kaip noras išsiskirti iš bendraamžių	<i>Aš noriai atlieku kitokias užduotis, nei kiti bendraklasiai</i>
Požiūris į specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos naudingumą	Pagalbos naudingumas– kaip lūkesčių patenkinimas	<i>Esu patenkintas man teikiama specialiojo pedagogo pagalba; Man naudinga specialistų (specialiojo pedagogo) pagalba</i>
	Pagalbos naudingumas – kaip poreikių aiškinimasis	<i>Su manimi specialusis pedagogas aptaria mokymosi rezultatus; Specialieji pedagogai aiškinasi mano poreikius, tariasi su manimi</i>
	Pagalbos naudingumas – kaip asmens nuoseklus pagalbos suvokimas	<i>Man naudinga išeiti iš klasės pas specialistą; Žinau specialistus kurie su manim dirba, kokią pagalbą teikia</i>

Apklausiant specialiųjų poreikių turinčius vaikus buvo siekiama sužinoti, kokios respondentų nuostatos vyrauja apie integraciją bendrojo lavinimo mokykloje. Dauguma respondentų pasisako už integruotą (inkliuzinį) ugdymą. Atlikus faktorinę analizę, pagal nuomonę apie integruotą ugdymą identifikuotos dvi praktikoje egzistuojančios moksleivių grupės (faktorinės analizės duomenys pateikiami priede, žr. 12 priedą) vertinančią: *Integraciją kaip gerą savijautą mokykloje* ir *Integraciją – kaip dalyvio pasiekimų vertinimą*. Aptariant šiuos požiūrius išryškinta tendencija, jog teigiamas požiūris priklauso nuo geros tiek mikro, tiek makro mokyklos aplinkos. Tyrimas atskleidė, jog pradinė klasių moksleiviai (76%) labiau orientuoti inkliuzinio ugdymo idėjomis, nei vidurinių klasių moksleiviai (64%).

Tyrimo duomenys atskleidė, jog moksleivių gera savijauta mokykloje, bei atsakomybės perkėlimas bei pasisakymų bei moksleivių motyvavimas sukelia teigiamas nuostatas, todėl moksleiviai teigiamai vertina savo dalyvavimą mokyklos bendruomenėje (inkliuzinis požiūris).

Tyrimo duomenys atskleidė, jog moksleivių pasiekimų vertinimas – dar vienas teigiamas integracijos proceso faktorius, kuris įtakoja teigiamą moksleivių požiūrį. Tokie teiginiai kaip „visada dalyvauju pasitarimuose, kai kalbama apie mane“, „aš atsakingas už savo mokymosi rezultatus“, „man patinka mokytis“ bei „susitikimas su specialistu 1-2 kartus per savaitę man labai padeda, daug išmokstame“ atskleidžia, moksleivių teigiamas nuostatas bei savivertę mokyklos aplinkoje.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys moksleiviai nurodo tiek inkliuzinio, tiek segregacinio požiūrio charakteristikas ir argumentus (žr. 12 pav.).

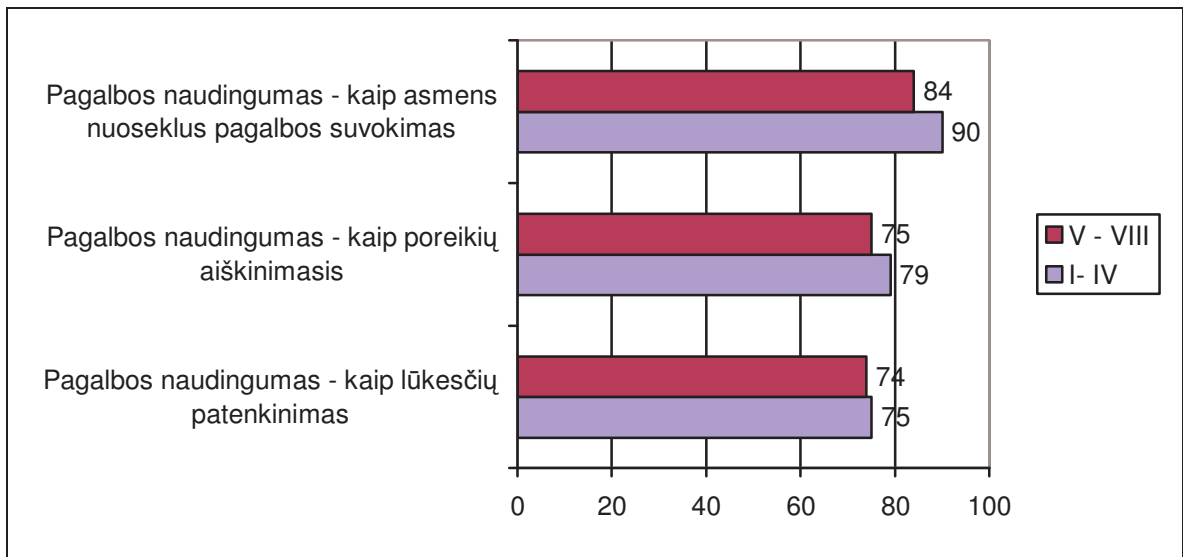
12 pav. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių inkliuzinis/segregacinis požiūris (moksleiviai, %)

Atlikus faktorinę nuomonių apie izoliuotą ugdymą (segreguotas požiūris) analizę identifiikuotos dvi moksleivių grupės (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 12 priedą): *Segregacija kaip konfliktiški tarpusavio santykiai; Savisegregacija – kaip noras išsiskirti iš bendraamžių*. Tyrimo duomenys atskleidė, jog moksleiviai, kurie dažnai konfliktuoja tiek su tėvais, tiek su bendraisiais ir specialiaisiais pedagogais nenori mokytis bendrojo lavinimo mokykloje. Dar viena išryškinta priežastis ta, kad kai kurie specialiųjų poreikių turintys moksleiviai patys nori mokytis pagal specialiai jiems parengtą programą. Pastebėta, jog dalis moksleivių noriai atlieka kitokias užduotis nei bendraamžiai ir patys nori mokytis pagal kitokią programą. Tikėtina, jog specialiųjų poreikių moksleiviai nori taip išsiskirti iš savo bendraamžių. Būtinai išsamesni tyrimai apie specialiųjų poreikių turinčių moksleivių situaciją mokykloje, bei priežastis lemiančias skirtingas orientacijas į inkliuzinį ar segreguotą ugdymą.

Tyrimu buvo siekiama sužinoti moksleivių požiūrį į specialiojo pedagogo pagalbą, jos naudingumą. Atlikus faktorinę analizę, nuomonės apie specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos naudingumą struktūroje atskleisti trys realiai egzistuojantys specialiųjų poreikių moksleivių požiūriai (faktorinės analizės duomenys pateikiami priede, žr. 12 priedą): *Pagalbos naudingumas – kaip lūkesčių patenkinimas; Pagalbos naudingumas – kaip poreikių aiškinimasis; Pagalbos naudingumas – kaip asmens nuoseklus pagalbos suvokimas*.

Tyrimas atskleidė, jog specialiojo pedagogo pagalbą specialiųjų poreikių moksleiviai suvokia skirtingai. Dauguma specialiųjų poreikių turinčių moksleivių palankiai vertina specialiojo pedagogo pagalbą (69%) mano, kad ji naudinga. Labiau pagalbos naudingumą akcentuoja pradinių klasių moksleiviai (75%) nei vidurinių klasių (54%). Specialiųjų poreikių moksleiviai, kurie mokosi rajono mokyklose (84%), nurodo specialiojo pedagogo pagalbą kaip naudingesnę nei miesto mokyklų moksleiviai (63%). Pastebėta, jog moksleiviai noriai eina pas specialųjį pedagogą. Šiuo atžvilgiu panašūs rezultatai tiek pradinių klasių moksleivių (91%), tiek vidurinių klasių moksleivių (86%).

Pagalbos naudingumas priklauso nuo to kaip moksleivis suvokia pagalbą. Kuo labiau specialiųjų poreikių turintis moksleivis įtraukiamas į specialiosios pedagoginės pagalbos procesą, tuo labiau jis vertina pagalbą ir supranta pagalbos naudingumą. 61% moksleivių pripažįsta, jog naudinga išeiti iš klasės pas specialistą.

13 pav. Specialiosios pedagoginės pagalbos naudingumas (moksleivių, %)

Tyrimė atskleista, jog specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių pasitenkinimas specialiąja pedagogine pagalba susijęs su moksleivių požiūriu į integracines/segregacines ugdymo charakteristikas bendrojo lavinimo mokykloje. Dauguma moksleivių patenkinti specialiąja pagalba. Skiriasi požiūris tarp pradinių klasių moksleivių bei aukštesniųjų klasių. Aukštesniųjų klasių moksleiviams būdingas menkesnis pasitenkinimas specialiąja pagalba nei pradinių klasių moksleiviams.

Apdorojus nuostatų, požiūrių tyrimo duomenis faktorinės ir koreliacinės analizės metodais galima daryti išvadą, jog mokyklose būtina atkreipti į veiksnis įtakojančius pasitenkinimą specialiąja pedagogine pagalba. Pastebėta, jog būtina atkreipti dėmesį į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių savijautą mokykloje bei tarpusavio santykius. Pastebėta, jog teigiamai pagalbą vertina moksleiviai, kurių pasiekimai yra vertinami bei kurie gerai jaučiasi mokykloje. Tyrimo duomenimis išryškinta dalinė tendencija, jog moksleiviai teigiamai vertina pagalbą kaip norą išsiskirti iš bendraamžių. Tyrimu atskleista, jog moksleiviai teigiamai vertina specialiojo pedagogo pagalbą.

2.3.2. Bendrųjų pedagogų apklausos duomenų analizė

Bendrojo lavinimo mokykloje su specialiųjų poreikių moksleiviai dirba bendrieji pedagogai. Pagrindinis mokytojų pagalbininkas dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais moksleiviais mokykloje – specialusis pedagogas. Specialiuosius poreikius, ypač nedidelius, tenkina ne tik, o tiksliau, ne tiek specialieji pedagogai, o labiausiai klasių ir dalykų pedagogai. Tyrimė siekta išsiaiškinti kaip specialiojo pedagogo pagalbą vertina bendrieji

pedagogai. Mokytojų nuomonėms atskleisti naudotas anketinės apklausos metodas, pagal iš anksto parengtus teiginius. Sudarant anketos teiginius buvo iš anksto numatyti penki diagnostiniai blokai (specialiojo pedagogo pagalbos naudingumas; segreguotas požiūris į specialiųjų poreikių vaikus; integruotas požiūris į specialiųjų poreikių vaikus; įgalinantis požiūris į veiklą; požiūris į tėvų vaidmenį vaikų ugdyme). Atlikus turinio analizę buvo išskirta 5 kategorijos, kurias sudarė 9 subkategorijos (žr. 5 lentelę) ir 29 teiginiai.

5 lentelė

Ugdymo proceso dalyvių požiūris į pagalbą bei pasitenkinimo specialiąja pedagogine pagalba požymiai

Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių pavyzdžiai
Inkliuzinis požiūris		<i>Ugdant specialiųjų poreikių moksleivius bendrosiose klasėse, nenukenčia kiti bendraklasiai; Būtina visus specialiųjų poreikių moksleivius mokyti bendrojo lavinimo mokykloje</i>
Segreguojantis požiūris	Segregacija – kaip izoliuotas ugdymas	<i>Tinkamiausia ugdymo įstaiga specialiųjų poreikių moksleiviams yra specialioji mokykla; Mokykloje specialiųjų poreikių mokiniai yra užimti, o gerų mokymosi rezultatų nesitikiu</i>
	Segregacija – kaip naudingas atskyrimas	<i>Specialiųjų poreikių mokiniai noriai atlieka kitokias užduotis, nei kiti bendraklasiai; Specialiųjų poreikių mokiniams naudinga išeiti iš klasės pas specialistą</i>
	Segregacija – kaip stigma	<i>Specialiųjų poreikių moksleiviai pamokos metu bijo kalbėti, suklysti; Specialiųjų poreikių moksleiviai turi mokytis pagal kitokią programą nei bendraamžiai</i>
Požiūris į tėvų vaidmenį vaiko ugdyme		<i>Tėvams rūpi vaiko problemos ir jie nori dalyvauti vaiko ugdymo procese; Tėvai yra pedagogų padėjėjai.</i>
Įgalinantis požiūris į veiklą		<i>Visada dalyvauju pasitarimuose apie specialiųjų poreikių moksleivių ugdymą; Su specialistais (specialiuoju pedagogu) aptariame specialiųjų poreikių mokinių mokymosi rezultatus</i>
Požiūris į specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos naudingumą	Pagalbos naudingumas – kaip poreikių aiškinimasis	<i>Specialieji pedagogai gilinasi į vaiko poreikius; Specialieji pedagogai gilinasi į pedagogų poreikius</i>
	Pagalbos naudingumas– kaip lūkesčių patenkinimas	<i>Specialiųjų poreikių mokiniams naudinga specialistų (specialiojo pedagogo) pagalba; Esu patenkintas specialiųjų poreikių mokiniams teikiama specialiojo pedagogo pagalba</i>
	Pagalbos naudingumas – kaip domėjimasis veikla	<i>Specialistas supranta su kokiomis problemomis susiduria pedagogas ugdydamas specialiųjų poreikių moksleivius; Domisi specialiųjų poreikių mokinių pasiekimais moksle</i>

Visi bendrieji pedagogai bendrojo lavinimo mokykloje susiduria ir dirba su specialiuju ugdymosi poreikiu turinčiais. Apklausoje dalyvavę mokytojai turi praktinės darbo su specialiuju ugdymosi poreikiu mokiniams patirties ir gali vertinti su specialiuoju ugdymu susijusias problemas. Tiek rajono, tiek miesto mokytoju kvalifikacija panaši, žymi dalis apklausoje dalyvavusių pedagogu (miesto - 71%, rajono - 57%) yra igiję vyresniojo mokytojo kvalifikacija. Rajone vyrauja didesni pedagoginio darbo staža turintys mokytojai, nei miesto mokyklose. Remiantis šiais duomenimis galima teigti, jog miesto mokyklose dirba daugiau jaunesnio amžiaus mokytoju, kurie turi mažesnę pedagoginio darbo patirtį. Kita vertus, tikėtina, jog jaunesnio amžiaus mokytojai turi geresnę pasirengimą dirbti su specialiuju ugdymosi poreikiu turinčiais vaikais ir, galbūt, mažiau neigiamu nuostatų į specialiuju ugdymosi poreikiu moksleiviu ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje.

Apklausiant bendruosius pedagogus buvo siekiama sužinoti, kokios respondentu nuostatos apie specialiuju poreikiu turinčiu moksleiviu integracija bendrojo lavinimo mokykloje. Pastebėta, jog tik 56,3% Anykščių rajono pedagogu pasisako, jog būtina visus specialiuju poreikiu turinčius moksleivius mokyti bendrojo lavinimo mokykloje. 60% pedagogu teigia, jog dėl specialiuju ugdymosi poreikiu turinčiu moksleiviu ugdymo kartu bendraklasiai nenukenčia. 90% respondentu teigia, jog specialiuju poreikiu moksleiviams patinka mokytis. Respondentu (56,4%) teigimu, specialiojo pedagogo susitikimai 1-2 kartus per savaitę daro įtaką specialiuju poreikiu moksleiviu ugdymui, bei padeda moksleiviams integruotis.

44% Anykščių rajono bendruju pedagogu pasisako už segreguotą specialiuju poreikiu moksleiviu ugdymą. Atlikus nuomonės apie izoliuotą specialiuju ugdymosi poreikiu moksleiviu ugdymą (segreguotas požiūris) faktoriu analizę atskleistos trys praktikoje egzistuojančios mokytoju grupės (faktorinės analizės statistiniai duomenys pateikiami priede, žr. 13 priedą): *Segregacija – kaip izoliuotas ugdymas; Segregacija – kaip naudingas atskyrimas; Segregacija – kaip stigma.*

47% Anykščių rajono bendruju pedagogu mano, kad specialiuju ugdymosi poreikiu moksleiviams tinkamiausia ugdymo įstaiga – specialioji mokykla. Ketvirtadalis pedagogu teigia, jog mokykloje moksleiviai yra užimti ir geru mokymosi rezultatu nesitiki. Taigi ketvirtadalis Anykščių rajono pedagogu kategoriškai pasisako už specialiuju ugdymosi poreikiu moksleiviu izoliuotą ugdymą. Dauguma mano, kad moksleiviu specialiuju poreikiu tenkinimas pagrindinė specialiojo pedagogo veikla (98%).

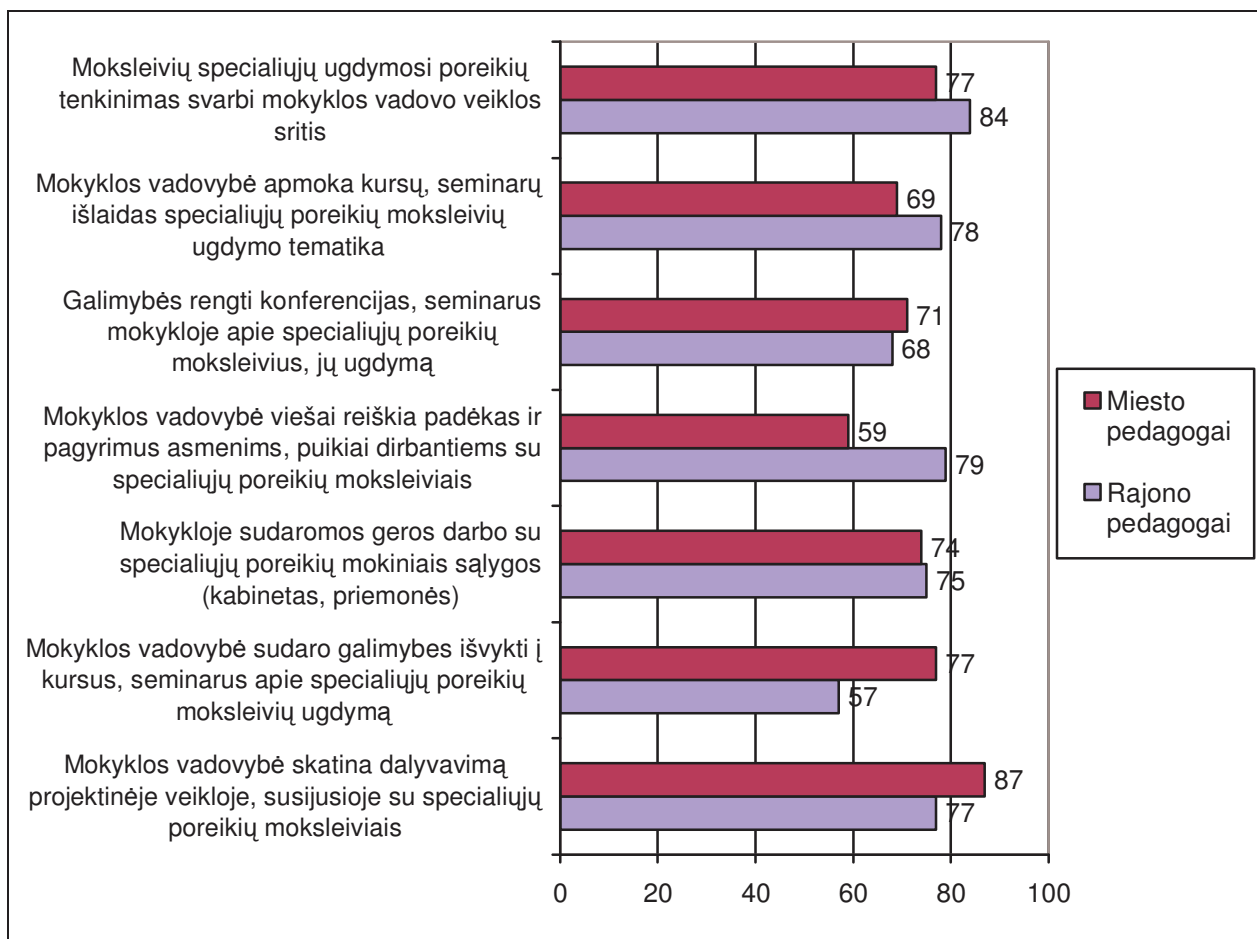
Dalis pedagogu laikosi nuomonės, jog segregacija – naudingas specialiuju poreikiu moksleiviu atskyrimas. Pedagogu (87,2%) teigimu, moksleiviai patys noriai atlieka kitokias užduotis nei kiti bendraklasiai. Visi respondentai teigia, jog moksleiviams naudinga išeiti iš klasės pas specialiuju pedagogu. Daugumos pedagogu (90%) teigimu, visame ugdymo procese

tėvai gali būti pedagogų padėjėjai, bet tik ne vaiko ugdymo žinovai. Tad galima daryti išvadą, jog pusės pedagogų, kurių nuostatos specialiųjų poreikių moksleivių atžvilgiu segregacinės, pasisako už segregaciją – kaip naudingą specialiųjų ugdymosi poreikių moksleivių atskyrimą.

Tyrime atkleista, jog dauguma pedagogų teigiamai vertina tėvų dalyvavimą vaikų ugdyme. Dauguma pedagogų pasisako už tai, jog visi proceso dalyviai yra lygiaverčiai partneriai, jog vienodai atsakingi už specialiųjų poreikių moksleivių ugdymą. 64% pedagogų teigia, jog tėvams rūpi vaiko problemos ir jie nori dalyvauti savo vaiko ugdymo procese. Galima daryti išvadą, jog pedagogai pasisako už tėvų dalyvavimą specialiojo ugdymo procese ir pastebi jų pastangas dalyvaujant ugdymo procese, tačiau pastebėta, jog nenori, kad specialiųjų poreikių moksleivių tėvai tiesiogiai padėtų darbe su moksleiviais kaip pedagogų padėjėjai.

Tyrime siekta sužinoti koks pedagogų požiūris į jų pačių veiklą tenkinant specialiuosius moksleivių ugdymosi poreikius. Nustatyta, jog bendrieji pedagogai noriai įsitraukia į veiklą, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. Pedagogai stengiasi dalyvauti pasitarimuose apie specialiųjų poreikių turinčių moksleivių ugdymą (80%), žino kokių tikslų bei kokių rezultatų siekia specialusis pedagogas (74%). 87% pedagogų mano, jog specialieji pedagogai svarbūs, reikalingi vaiko ir mokytojo patarėjai, padėjėjai. Pedagogų įsitraukimą į veiklą tenkinant moksleivių specialiuosius ugdymosi poreikius, tiesiogiai įtakoja specialiojo pedagogo veikla, jo aktyvumas įtraukiant pedagogus, jiems padedant ir patariant. Nustatyta stipri koreliacija (0,85) tarp teiginių „Visada dalyvauju pasitarimuose apie specialiųjų poreikių moksleivių ugdymą“, „Specialieji pedagogai svarbūs, reikalingi vaiko ir mokytojo patarėjai padėjėjai“. Pastebėta, jog tikslų žinojimas formuoja bendriesiems pedagogams teigiamas nuostatas į specialiųjų poreikių moksleivių integraciją. Pastebėta, jog pedagogų, kurie mažiau (5%) arba visai nedalyvauja (15%) pasitarimuose specialiųjų poreikių turinčių moksleivių ugdymo klausimais, nuostatos dažnai orientuotos į moksleivių segregaciją.

Labai svarbiu integruoto ugdymo veiksmu yra švietimo įstaigų vadovų nuostatos ir požiūriai. Nuo pastarųjų priklauso priimami sprendimai apie pokyčius mokykloje ir ugdymo procese, pedagogų pasirengimą dirbti su neįgaliais vaikais ir jų profesinės kvalifikacijos tobulinimą. Tyrime siekta išsiaiškinti, koks administracijos požiūris vyrauja tenkinant specialiuosius moksleivių ugdymosi poreikius. Tyrimu siekta, jog pedagogai apibendrintai pateiktą informaciją apie administracijos požiūrį.

14 pav. Administracijos požiūris į specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą (bendrųjų pedagogų, %)

Tyrimu nustatyta, jog viso rajono pedagogai palankiai vertina administracijos požiūrį tenkinant specialiuosius poreikius. Tyrimas atskleidė, jog mokyklos vadovai leidžia ir patys dalyvauja renginiuose susijusiuose su specialiuoju ugdymu. Nustatyta, jog mokyklos administracija sudaro tinkamas sąlygas teikti moksleiviams specialiąją pagalbą, miesto, rajono mokyklose administracijos požiūris teigiamas, pasisakoma už tai, jog specialusis ugdymas – svarbi vadovo veikla.

Tyrimo apklaustos mokyklos, kuriose specialieji pedagogai dirba, todėl mokyklos vadovų požiūris teigiamas, mokyklose specialiesiems pedagogams sudaromos tinkamos sąlygos įgyvendinti reglamentuotas funkcijas.

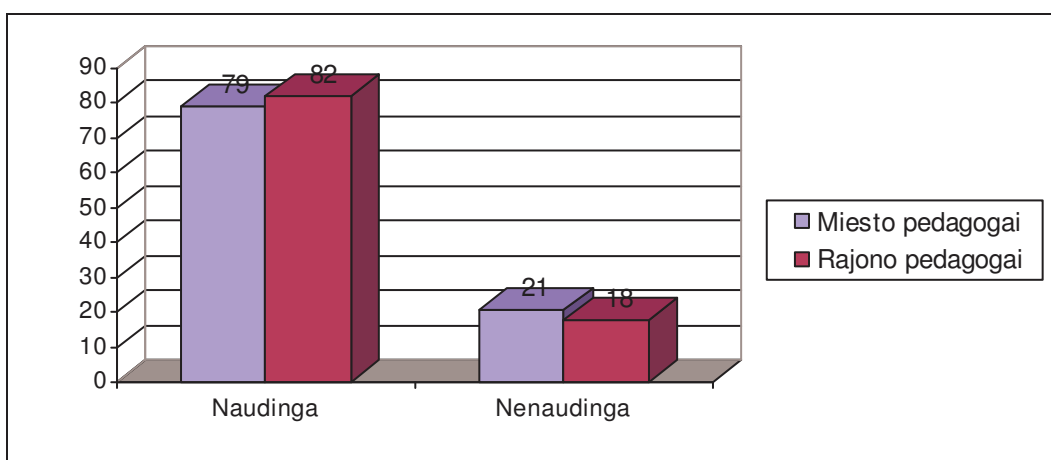
Tyrimo siekta išsiaiškinti kaip pedagogai vertina specialiojo pedagogo veiklą, jos naudingumą, veiksmingumą. Nuomonės apie specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos naudingumą struktūroje atskleistos trys realiai egzistuojantys mokytojų požiūriai (faktorinės analizės duomenys pateikiami priede, žr. 13 priedą): *Pagalbos naudingumas – kaip poreikių*

aiškinimasis; Pagalbos naudingumas– kaip lūkesčių patenkinimas; Pagalbos naudingumas – kaip domėjimasis veikla.

Nustatyta, jog dauguma pedagogų specialiojo pedagogo pagalbą suvokia kaip pedagogų poreikių tenkinimą. Pedagogai nurodo, specialieji pedagogai gilinasi į visų ugdymo proceso dalyvių poreikius. Pedagogai išskiria, jog labiausiai specialieji pedagogai gilinasi į specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų poreikius (94%). (83%) pedagogų teigia, jog gilinamasi į tėvų poreikius, o mažiausiai skiriama laiko pedagogų poreikių tenkinimui (78%).

Tyrime nustatyta, jog pagalbos naudingumas, pedagogų požiūriu, siejamas su pedagogų lūkesčių tenkinimu. Anot pedagogų, specialiųjų poreikių turintys vaikai noriai eina pas specialųjį pedagogą. Pedagogai teigia, jog specialiųjų poreikių turintiems moksleiviams naudinga specialiojo pedagogo pagalba (88%). Net 90% pedagogų teigimu, jie yra patenkinti teikiama specialiojo pedagogo pagalba. Pastebėta, jog pedagogai, kurie teigia, jog yra patenkinti specialiojo pedagogo pagalba, vienareikšmiškai pasisako, jog specialiojo pedagogo pagalba yra naudinga. Galima daryti išvadą, jog pedagogai, kurių lūkesčius patenkina specialusis pedagogas, specialiąją pagalbą vertina teigiamai. Nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp pedagogų teigiamo požiūrio į specialiųjų poreikių moksleivių integraciją bei požiūrio apie teikiamos pagalbos naudingumą – kaip lūkesčių patenkinimą (0,84).

Pastebėta, jog pedagogų požiūrį apie pagalbos naudingumą įtakoja specialiųjų pedagogų rūpinimasis tiek pedagogų problemomis dirbant su specialiųjų poreikių moksleiviais, tiek specialiųjų poreikių moksleivių pasiekimais. Tyrime nustatyta, jog 71% pedagogų teigia, jog specialusis pedagogas supranta su kokiomis problemomis susiduria pedagogas ugdydamas specialiųjų poreikių moksleivius. 78% pedagogai teigia, jog specialieji pedagogai domisi specialiųjų poreikių moksleivių pasiekimais moksle.

15 pav. Bendrųjų pedagogų požiūris į specialiojo pedagogo veiklos naudingumą (bendrųjų pedagogų, %)

Pastebėtas statistiškai reikšmingas ryšys tarp pedagogų inkliuzinio požiūrio į specialiųjų poreikių moksleivių ugdymą bei specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos veiksmingumo subkategorijos: specialioji pedagoginė pagalba – kaip lūkesčių patenkinimas. Tyrime nustatyta, jog pedagogai, kurie pasisako už specialiųjų poreikių moksleivių integraciją, teigiamai vertina ir specialiojo pedagogo teikiamą pagalbą 0,91 ($p \geq 0,02$). Atskleista, jog yra ryšys tarp pedagogų, kurie patys aktyviai dalyvauja specialiosios pedagoginės pagalbos teikime ir tėvų vaidmens įtakos pagalbos procese 0,79 ($p \geq 0,05$). Atskleista, jog pedagogai, kurių požiūris remiasi inkliuzinėmis idėjomis siejasi su tėvų vaidmens įtaką pagalbos procese 0,92 ($p \geq 0,04$). Pastebėta, jog pedagogai, kurie aktyviai dalyvauja tenkinant specialiuosius moksleivių poreikius teigiamai vertina specialiojo pedagogo pagalbą ir pagalbos naudingumą 0,69 ($p \geq 0,05$). Atskleista, jog pedagogų teigiamas požiūris į tėvų vaidmenį siejasi su specialiojo pedagogo teikiama specialiąja pedagogine pagalba kaip pedagogų poreikių patenkinimu 0,82 ($p \geq 0,02$).

6 lentelė

Pedagogų požiūrių apibendrintų struktūrinių komponentų koreliacinė matrica

	Inkliuzinis požiūris	Teigiamas požiūris į tėvų vaidmenį vaiko ugdyme	Įgalinantis požiūris į veiklą	Segregacinis požiūris	Teigiamas vadovybės požiūris į pagalbos teikimą
Teigiamas požiūris į specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos naudingumą	0,91 0,02**	0,72 0,02**	0,79 0,04**	-0,83	0,69 0,05**

Apdorojus duomenis pastebėta, jog teigiamą požiūrį į specialiosios pedagoginės pagalbos naudingumą įtakoja inkliuzinio požiūrio charakteristikos. Tarp jų nustatytas stiprus ryšys (0,91). Atskleista, jog yra ryšys tarp įgalinančio požiūrio į veiklą ir teigiamo požiūrio į specialiosios pedagoginės pagalbos naudingumą (0,79). Atskleista, jog yra ryšys tarp teigiamą požiūrio į tėvų vaidmenį vaiko ugdyme ir specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos naudingumo. Galima daryti išvadą, jog pedagogai, kurie pabrėžia tėvų vaidmens įtaką vaiko ugdyme, teigiamai vertina specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos naudingumą. Atskleistas ryšys tarp teigiamo vadovybės požiūrio į specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą ir teigiamo požiūrio į specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos naudingumą (0,69). Nustatyta, jog pedagogai, kurie nurodo teigiamą vadovybės požiūrį į pagalbos teikimą, teigiamai vertina specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos naudingumą. Atskleistas priešingas ryšys tarp segreguojančio požiūrio charakteristikų ir teigiamo požiūrio į specialiojo teikiamo pagalbos naudingumą (-0,83).

Apdorojus požiūrių tyrimo duomenis faktorinės ir koreliacinės analizės bei daugiamačių skalių metodais, išryškėjo struktūra, leidžianti pagrįstai tvirtinti, jog iš esmės pavyko identifikuoti veiksnių grupes, kurios įtakoja specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą.

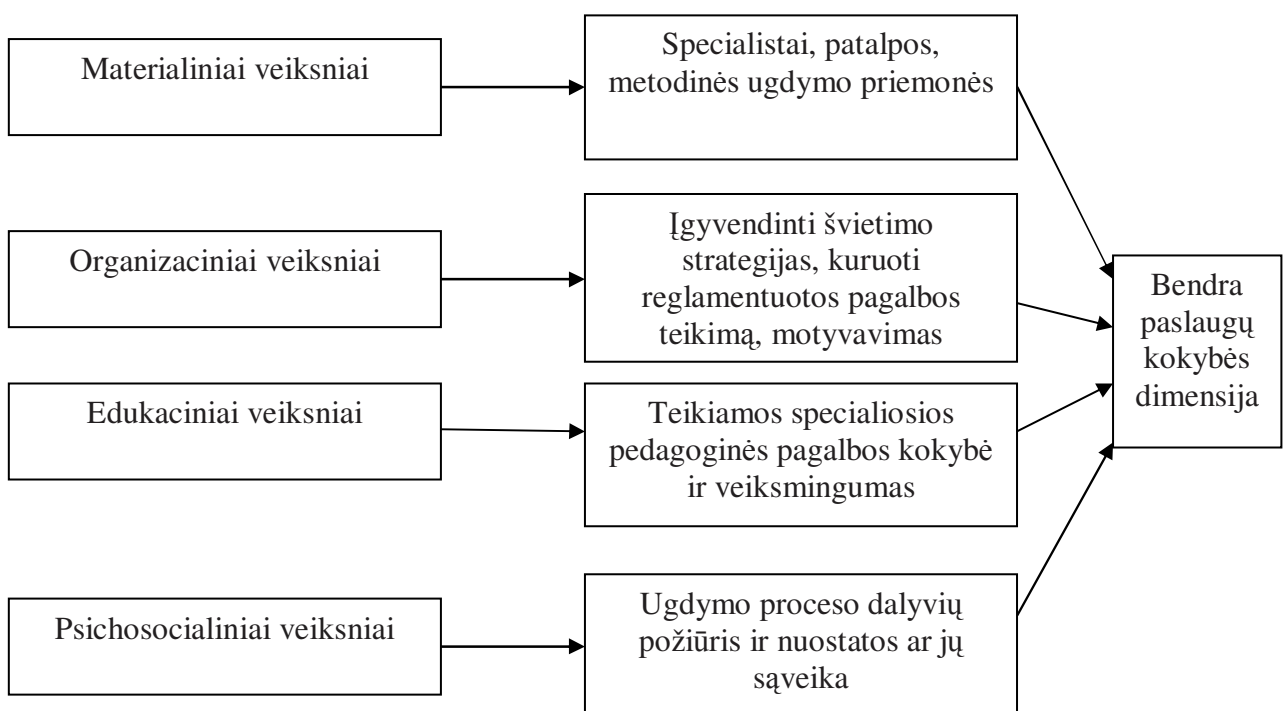
Materialiniai veiksniai – (specialistai ir kitos metodinės ugdymo priemonės, aprūpinimas) specialioji pedagoginė pagalba teikiama 6 iš 13 bendrojo lavinimo mokyklų Anykščių rajone. (Anykščių pedagoginės psichologinės tarnybos duomenimis (2006 - 2007); tyrimo „Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklose lygis“ duomenimis, tyrimą atliko Ališauskienė, Ališauskas, Šapelytės, Melienė, Miltenienė, Gerulaitis (2007) bei Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerijos, „Pažyma dėl specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos teikimo bendrojo lavinimo mokyklose, 2006 02 27d, Nr.DR1-2“ duomenimis).

Edukaciniai veiksniai – specialiosios pedagoginės pagalbos teikėjų (specialiųjų pedagogų) funkcijų įgyvendinimas (realumas ir veiksmingumas).

Psichosocialiniai veiksniai – moksleivių, pedagogų nuostatos į integruotą/segreguotą ugdymą, požiūris į savo veiklą teikiant specialiąją pedagoginę pagalbą; požiūris į šeimą auginančią specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką ir kt.

Organizaciniai veiksniai – įgyvendinimas valstybės švietimo strategijos, darbuotojų motyvavimas, organizuotas materialinių veiksnių paskirstymas.

Atlikus tyrimą galima daryti išvadą, jog specialioji pedagoginė pagalba (specialiojo pedagogo pagalbą įtakojantys veiksniai) pagrindžiami šiuo modeliu:

Pateiktas specialiosios pedagoginės pagalbos kokybės modelis atspindi latentines specialiosios pedagoginės pagalbos jėgas. Pagalbą labiausiai lemia dvi dimensijos: realios teikiamos paslaugos dimensija ir požiūrio į bendrą paslaugų kokybės dimensija.

Išvados

1. Respondentai galimybes teikti specialiojo pedagogo funkcijas vertina palankiai, didžiausias poreikių poreikis išryškėja bendraujant ir bendradarbiaujant su specialiuju ugdymosi poreikių turinčių vaikų tėvais.
2. Tyrimu atskleista, jog palankiausiai galimybes teikti specialiojo pedagogo funkcijas vertina mokyklų vadovai. Nepalankiausiai specialiojo pedagogo reglamentuotų funkcijų vykdymo galimybes vertina patys specialieji pedagogai.
3. Specialiuju pedagogų veikloje palankiausiai vertinamos galimybės teikti specialiojo pedagogo funkcijas susijusias su tiesioginiu darbu su specialiuju poreikių turinčiais vaikais, administracija, pedagogais, dokumentų tvarkymu; nepalankiausiai vertinamas bendravimas ir bendradarbiavimas su specialiuju ugdymosi poreikių turinčių vaikų tėvais.
4. Dauguma moksleivių, turinčių specialiuju poreikių, nurodo inkliuzinio požiūrio charakteristikas, kurios įtakoja teigiamą požiūrį į specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos naudingumą. Moksleivių teigiamas požiūris išryškėja per moksleivių pasiekimų vertinimą, gerą savijautą mokykloje.
5. Dauguma moksleivių palankiai vertina specialiojo pedagogo teikiamą pagalbą mokykloje. Pagalbos naudingumas pasireiškia per poreikių aiškinimą, lūkesčių patenkinimą, asmens pagalbos suvokimą.
6. Trečdalis moksleivių nelaiko specialiosios pedagoginės pagalbos naudinga. Moksleivių neigiamas požiūris į specialiosios pedagoginės pagalbos naudingumą išryškėja per tarpusavio konfliktiškus santykius, išskyrimą iš bendraamžių.
7. Tarp didžiosios dalies bendrųjų pedagogų vyrauja inkliuzinės nuostatos specialiuju ugdymosi poreikių turinčių moksleivių atžvilgiu. Nustatyta, jog pedagogai teigiamai vertina specialiojo pedagogo pagalbą. Pedagogų teigiamas požiūris į specialiosios pedagoginės pagalbos veiksmingumą išryškėja per poreikių aiškinimąsi, lūkesčių patenkinimą, specialiojo pedagogo domėjimąsi pedagogų veikla.
8. Penktadalis bendrųjų pedagogų teigia, jog specialiojo pedagogo pagalba nenaudinga. Pedagogų neigiamas požiūris į specialiosios pedagoginės pagalbos naudingumą siejasi su pedagogų segreguojančiu požiūriu: izoliuoto ugdymo, atskyrimo naudos, stigmos akcentavimu.
9. Savo veikloje specialieji pedagogai labiausiai orientuojasi į specialiosios pedagoginės pagalbos vartotojų poreikių aiškinimąsi, lūkesčių tenkinimą, domėjimąsi jų veikla.

10. Mokyklose vyrauja teigiamas administracijos požiūris į vaikų specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimą.

11. Pozityviu specialiosios pedagoginės pagalbos požymiu galima laikyti faktą, jog bendrojo lavinimo mokyklose SUP turinčio vaiko ugdymo klausimai vis dažniau aptariami specialistų komandoje ir su vaiko tėvais.

12. Identifikuoti veiksniai (materialiniai, organizaciniai, edukaciniai, psichosocialiniai) lemiantys specialiosios pedagoginės pagalbos kokybę.

Nepasitvirtino hipotezė, kad teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos kokybė neatitinka specialiosios pedagoginės pagalbos vartotojų poreikių.

Nepasitvirtino hipotezė, jog specialiosios pedagoginės pagalbos teikėjų ir vartotojų požiūris į pagalbos veiksmingumą skirtingas. Visi respondentai gana palankiai vertina specialiojo pedagogo teikiamą pagalbą.

Literatūra

1. Adomaitienė R., Samsonienė L. (1999). Pedagogų požiūris į neįgaliųjų mokinių integraciją bendrojo lavinimo mokyklose. *Lietuvos mokyklai – 600 metų: konferencijos medžiaga II.* (p. 36-45). Vilnius.
2. Ališauskas, A. (2001). Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose: pokyčių analizė. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga* (p. 6-11). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
3. Ališauskas, A. (2002). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas.* Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
4. Ališauskas, A. (2003). Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčio vaiko vertinimo kontraversijos: įvertinimas ar nuvertinimas?. *Pedagogika.* Vilnius: VPU. 161-165.
5. Ališauskas, A. (2003). Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių pažinimas ir įvertinimas. J. Ambrukaitis (Red). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 245-253). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
6. Ališauskas, A. (2004). Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčio vaiko psichologinė savijauta bendrojo ugdymo klasėje. *Ugdymo psichologija,* 11-12, 12-17.
7. Ališauskas, A. (2005). Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčio vaiko vertinimo kontroversijos: įvertinimas ar nuvertinimas? *Pedagogika.,* 79, 161-166.
8. Ališauskas, A., Gerulaitis, D. (2003). *Bendrojo ugdymo klasėje besimokančio specialiųjų poreikių vaiko socialinės-psichologinės charakteristikos atskleidimas: Tyrimo ataskaita.* http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/ATASKAITA-Alisauskas-2003.doc (žiūrėta 2007-04-12).
9. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2004). *Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius poreikius.* Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
10. Ambrukaitis, J. (1998). Specialiųjų pedagogų rengimas: praeitis, dabartis, ateitis. *Specialusis ugdymas,* 1, 97-105.
11. Ambrukaitis, J. (1999) Pedagogų požiūris į specialiųjų poreikių vaikų integraciją. *Specialusis ugdymas,* 2, 24 -33.
12. Ambrukaitis, J. (2002) Psichosocialiniai veiksniai, turintys įtakos specialiųjų poreikių vaikų ugdymo kokybei. *Socialinis darbas,* 1 (1), p. 34-42.
13. Ambrukaitis, J. (2004). Pedagogų nuomonė apie savo pasirengimą ugdyti vaikus, turinčius specialiųjų poreikių. *Specialusis ugdymas,* 2 (11), p. 114-123.
14. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2002). Adaptuotos bei modifikuotos programos: taikymo efektyvumo veiksniai. *Specialusis ugdymas,* 2(7), 6–23.

15. Bagdonienė, L. Hopenienė, R. (2005). *Paslaugų marketingas ir vadyba: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
16. Baker, J. M., & Zigmond, N. (1995). The meaning and practice of inclusion for students with learning disabilities: Themes and implications from the five cases. *The Journal of Special Education*, 29, 163–180.
17. Barczyk, C. (1999). *Visuotinės kokybės vadyba*. Vilnius: Eugrimas.
18. Billingsley, B. (1993). Teacher retention and attrition in special and general education: A critical review of the literature. *The Journal of Special Education*, 27, 137-174.
19. Billingsley, B. (2004). The working conditions and induction support of early career special educators. *Exceptional Children*.
20. Billingsley, B., Pyecha, Hendricks, M. B. (1993). *Improving the retention of special education teachers: Year 2 report*. Research Triangle Park, NC: Research Triangle Institute.
21. Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
22. Boe, E. E., Bobbitt, S. A., Cook, L. H. (1997). Whither didst thou go? Retention, reassignment, migration, and attrition of special and general education teachers in national perspective. *The Journal of Special Education*, 30, 371-389.
23. Brownell, M. T., Smith, S. W., McNellis, J., & Lenk, L. (1994–1995). Career decisions in special education: Current and former teachers' personal views. *Exceptionality*, 5, 83–102.
24. Dapkienė, S. (2003). *Klasės auklėtojas ir tėvai – partneriai*. Šiauliai: Littera.
25. Darling-Hammond, L. (1995). Policies that support professional development in an era of reform. *Phi Delta Kappan*, 76, 597– 604.
26. Darling-Hammond, L., & Youngs, P. (2002). Defining “highly qualified teachers”: What does “scientifically-based research” actually tell us? *Educational Researcher*, 31(9), 1–13.
27. Ekonomikos terminai ir sąvokos (1999). Sud. Bagdanavičius, J., Stankevičius, P., Lukoševičius, L. Vilnius: VPU.
28. Ekonomikos terminų žodynas (2000). Vilnius.
29. Gailienė I. (1999). Segregacijos ir normalizacijos idėjų derinimas rengiant specialistus darbui su neįgaliaisiais. *Šiuolaikinės specialiosios ir socialinės pedagogikos problemos: mokslinės konferencijos medžiaga* (p. 75-77). Šiauliai.
30. Galkienė A., Dudzinskienė R. Veiklos koordinavimo reikšmė specialiosios pedagoginės pagalbos efektyvumui ugdant heterogenines moksleivių grupes. *Specialusis ugdymas*, 1 (10), 39–48.

31. Galkienė, A. (2005). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
32. Gersten, R., Keating, T., Yovanoff, P., Harniss, M. (1999). *Working in special education: Towards an understanding of factors enhancing special educators sense of efficacy and intent to remain in the field: Technical Report 99-1*. Eugene, OR: Eugene Research Institute. <http://wvnr.eugeneresearch.org/publications.htm>. (žiūrėta 2007-04-16).
33. Gribačiauskas E., Merkys G. Pedagogų nuostata į ugdytinių integraciją ir segregaciją. *Specialusis ugdymas*, 1 (8), 115–122.
34. Hallahan, P., Kauffman, M. (2003). *Ypatingieji mokiniai. Specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
35. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
36. Kilgore, K. L., & Griffin, C. C. (1998). Beginning special educators: Problems of practice and the influence of school context. *Teacher Education and Special Education*, 21, 155–173.
37. Klingner, J. K., & Vaughn, S. (2002). The changing roles and responsibilities of an LD specialist. *Learning Disability Quarterly*, 25, 19–31.
38. Labinienė R., Aidukienė T. (2003). *Inkliuzinio ugdymo sistemos link: Mokyklą visiems kuriame bendradarbiaujant*. Mokyklą visiems kuriame šiandien. Vilnius. P. 23-37.
39. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos (1997). Vilnius: Leidybos centras.
40. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos (2003). Vilnius: Leidybos centras.
41. Lietuvos Konstitucija (1992). Vilnius.
42. *Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas* (2004). Nr. IX-2228.
43. *Lietuvos Respublikos Specialiojo ugdymo įstatymas* (1998) Nr. VIII-969.
44. *LR švietimo įstatymas* (2003). Nr. IX-1630.
45. Mastropieri, M. A. (2001). Is the glass half full or half empty? Challenges encountered by first-year special education teachers. *The Journal of Special Education*, 35, 66–74.
46. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai: ŠPI leidybos centras.
47. Miller, M. D., Brownell, M. T., & Smith, S. W. (1999). Factors that predict teachers staying in, leaving, or transferring from the special education classroom. *Exceptional Children*, 65, 201-218.
48. Miltenienė, L. (2004). Pedagogų nuostatos į specialųjį ugdymą ir ugdymo dalyvių bendradarbiavimą: struktūros ir raiškos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 2 (11), 151-165.

49. Miltenienė, L., Ruškus, J., Ališauskas, A. (2003). Tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką, nuostatos į dalyvavimą ugdymo procese, struktūra ir raiška. *Specialusis ugdymas*, 2(9), 24–37.
50. Pažyma „Dėl specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos teikimo bendrojo lavinimo mokyklose“ (2006). http://www.smm.lt/svietimo_bukle/bendra_sv_pl.htm
51. *Pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelis* (2003 m. birželio 25 d. Nr. ISAK-897). Valstybės žinios, 2003, Nr. 74-3451.
52. Pukėnas, K. (2005). *Sportinių tyrimų duomenų analizė SPSS programa: mokomoji knyga*. Kaunas: LKKA.
53. Roncelli-Vaupot, S. (2000). Leading fot Quality Some Dilemas and Considerations of a Head Teacher. *Quality and Educational management a European issue*. Budapest: Muszaki Konyvkiado.
54. Ruškus J. Negalės fenomenas. Monografija. (2002). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
55. Ruškus J., Mažeikis G.(2007). Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija. Momografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
56. Ruškus, J. (2000). Socialinis – psichologinis specialiojo pedagogo portretas nuostatų aspektu. *Specialusis ugdymas*, 3, 87-96.
57. Ruškus, J. (2001). Specialiųjų pedagogų rengimo metodologinės kontraversijos neįgaliųjų ugdymo paradigmu kaitos kontekste. *Specialusis ugdymas*, I (IV), p. 64-73.
58. Ruškus, J. (2003). Specialiųjų poreikių ugdymo metodologija: modeliai, metodai, kontekstai, pokyčiai, kryptingumas. J. Ambrukaitis (Red). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 77-106). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
59. *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarka* (2004 m. birželio 3 d. Nr. ISAK-838). Valstybės žinios, 2004, Nr. 92-3385.
60. Šapelytė O., Ruškus J., Ališauskas A. (2006). Diagnostika ar įgalinimas? Vaiko psichopedagoginio vertinimo dokumentų analizė. *Specialusis ugdymas*. Nr. 2(15), 8-18.
61. Tarptautinių žodžių žodynas (1985). Kaunas: Šviesa.
62. Vaicekauskienė, V. (2006). Specialiųjų poreikių vaikų socializacijos modelis. *Pedagogika*. 167-173.
63. *Valstybinė švietimo strategija 2003-2012 m.* Prieiga per internetą: <www.smm.lt/teisine_baze>. (žiūrėta 2007 02 14).
64. Whitaker, S. D. (2000a). What do first-year special education teachers need? Implications for induction programs. *Teaching Exceptional Children*, 33, 28–36.

65. Whitaker, S. D. (2000b). Mentoring beginning special education teachers and the relationship to attrition. *Exceptional Children*, 66, 546–566.
66. Želvys, R. (2002). Gamintojai, vartotojai, teikėjai ir švietimo paslaugų kokybė. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 9. Vlnius: VU leidykla.
67. Žibėnienė, Kavaliauskienė (2007). Darbo rinkos profesinio mokymo kokybės išorinis vertinimas Lietuvoje. *Pedagogika*. 173-180.

Summary

Quality of special educational help rendering at comprehensive schools

Theoretical conception of special educational help services' quality (and the influence of education paradigms changing to help quality) and the analysis of factors, conditioning special educational help are done in this work.

The hypotheses that a level of rendering special educational help satisfies the requirements of special educational help users are raised. It is believed that a view of special educational help users and givers to effectiveness of assistance is different.

The methods of questionnaire inquest are used (a standardized poll in writing, a demi-standardized poll). The results of the research are predicated on the analysis of statistical probability data (descriptive statistics, factor analysis).

15 headmasters, 100 teachers, 6 special pedagogues, 120 students having special educational needs participated in the research.

A condition and requirement of special pedagogues functions realization possibilities, views of teachers and students having special educational needs about effectiveness of special help.

The main conclusions of empiric research:

1. Headmasters rate the possibilities to do special pedagogue functions the most kindly. The most unkindly – special pedagogues. All respondents rate kindly the possibilities to realize the functions. Work with special needs students, administration, pedagogues, documents is rated the most kindly. The most unkindly rated function is communication, collaboration with parents having children with special educational needs.
2. Students rate help of special pedagogue rendering at school kindly. A usefulness of help shows in needs explanation, a realization of expectations and understanding of person help.
3. Inclusive attitudes among teachers dominate in point of students having special educational needs. They rate positively special pedagogues' assistance. A positive view of administration to requirement of special educational needs dominate at schools.
4. It was not sustained a hypothesis that a level of rendering special educational help doesn't satisfy the requirements of special help users. It was not sustained a hypothesis that a view of special educational help users and givers to effectiveness of assistance is different. Respondents rate special pedagogue's help positively.

Substantial words: special needs children, special educational help, service, quality, function, view and attitude.

PRIEDAI

8 PRIEDAS

SPECIALIOJO PEDAGOGO VEIKLA BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

(N=121)

Specialiojo pedagogo funkcija: DARBAS SU VAIKU struktūra ir požymiai

Faktoriai	KMO	Alfa	r/itt
Darbas su vaiku kaip frontali pagalba			
Lavinti sutrikusias funkcijas	0,79	0,75	0,75
Nukreipti mokinių reikiama pagalba į kitas įstaigas			0,65
Organizuoti specialiąsias pedagogines pratybas klasėje			0,66
Teikti pagalbą specialiųjų poreikių mokiniams			0,62
Taikyti specialius darbo būdus ir metodus dirbant su specialiųjų poreikių vaikais			0,62
Padėti ugdytiniams išmokyti mokomąją medžiagą			0,72
Organizuoti specialiąsias pedagogines pratybas specialiojo pedagogo kabinete			0,68
Vertinti mokinio asmenybės raidos sutrikimus			0,62

Specialiojo pedagogo funkcija: DARBAS SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKŲ TĖVAIS struktūra ir požymiai

Faktoriai	KMO	Alfa	r/itt
Informuoti tėvus apie institucijas teikiančias specialiąją pagalbą	0,69	0,75	0,33
Skatinti ryšius tarp mokyklos ir šeimos			0,55
Organizuoti tėvų tarpusavio bendradarbiavimą sprendžiant mokymosi problemas			0,56
Konsultuoti tėvus			0,62
Padėti ugdytojams geriau suprasti mokinių ir jo poreikius			0,32
Įtraukti tėvus į aktyvią mokyklos veiklą, sudaryti tėvams galimybę dalyvauti mokymo procese			0,58

Specialiojo pedagogo funkcija: DARBAS SU MOKYTOJAIMS IR ADMINISTRACIJA struktūra ir požymiai

Faktoriai	KMO	Alfa	r/itt
Darbas su mokytojais ir administracija kaip pagalbos koordinavimas			
Bendradarbiauti su logopedu, sudarant individualias programas	0,75	0,71	0,64
Konsultuoti mokytojus, kaip pritaikyti Bendrąsias mokymo programas, atsižvelgiant į mokinių realų žinių lygį			0,63
Bendrauti su vadovais sprendžiant mokinių mokymosi problemas			0,42
Rengti mokytojams rekomendacijas dėl vaikų ugdymo			0,36
Teikti metodinę pagalbą mokytojams			0,48
Darbas su mokytojais kaip konsultavimas			
Padėti pritaikyti ugdymo programas	0,77	0,68	0,45
Bendradarbiauti su mokytojais, pritaikant individualias programas			0,55
Bendrauti su mokytojais sprendžiant mokinių mokymosi problemas			0,43
Padėti įvertinti mokinių gebėjimus			0,45

Specialiojo pedagogo funkcija: MOKSLINĖ – METODINĖ VEIKLA struktūra ir požymiai

Faktoriai	KMO	Alfa	r/itt
Mokslinė – metodinė veikla kaip novatoriškumas			
Mokykloje atlikti tyrimus, susijusius su specialiuoju ugdymu	0,72	0,75	0,79
Kartu su kitais pedagogais organizuoti kultūrinius renginius: paskaitas, susitikimus			0,69
Dalyvauti metodiniuose, direkcijos pasitarimuose ir seminaruose			0,59
Dalyvauti projektinėje veikloje			0,64
Mokslinė – metodinė veikla kaip švietimas			
Dalyvauti mokyklos specialiojo ugdymo komisijos darbe	0,66	0,65	0,70
Kaupti (mokomąją) medžiagą sutrikusiai funkcijai lavinti			0,60

Specialiojo pedagogo funkcija: DOKUMENTŲ TVARKYMAS struktūra ir požymiai

Faktoriai	KMO	Alfa	r/itt
Tvarkyti specialiojo ugdymosi poreikių įvertinimo dokumentus	0,61	0,64	0,67
Tvarkyti specialiojo pedagogo dienyną			0,51
Tvarkyti specialiosios pedagoginės pagalbos skyrimo dokumentus			0,61
Rinkti duomenis apie mokymosi sunkumų turinčių mokinių akademinį pasiekimą			0,55

9 PRIEDAS
DUOMENYS PROCENTAIS
BŪKLĖ

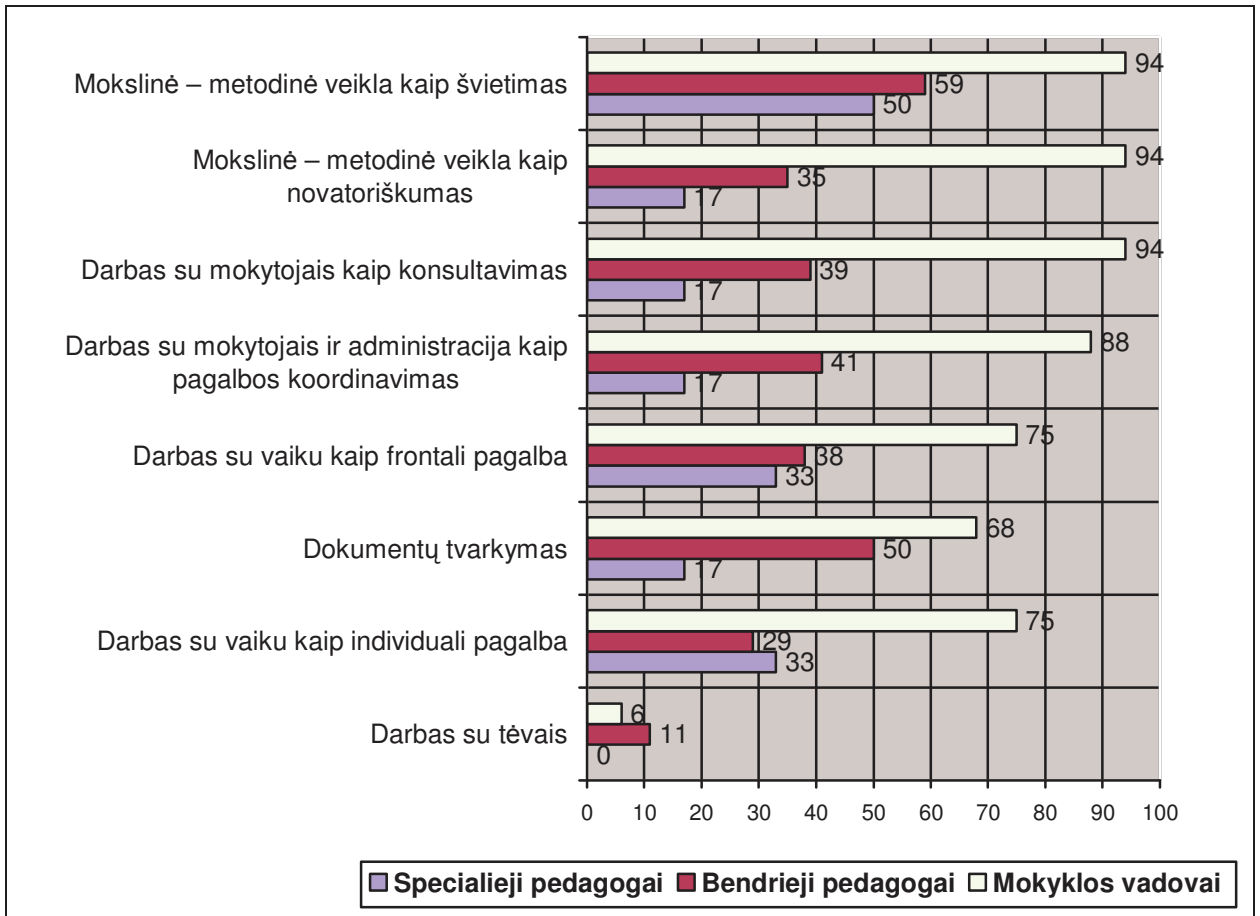
Padėti pritaikyti ugdymo programas	0	83,3	16,7	2	34,7	63,3	0	6,2	93,8
Bendradarbiauti su mokytojais, pritaikant individualias programas	0	50	50	0	27	73	0	6,2	93,8
Bendrauti su mokytojais sprendžiant mokinių mokymosi problemas	0	33,3	66,7	1	20	79	0	6,2	93,8
Padėti įvertinti mokinių gebėjimus	0	66,7	33,3	4	29	67	0	6,2	93,8
MOKSLINĖ – METODINĖ VEIKLA KAIP NOVATORIŠKUMAS	B	V	G	B	V	G	B	V	G
Mokykloje atlikti tyrimus, susijusius su specialiuoju ugdymu	0	66,7	33,3	0	46	54	0	6,2	93,8
Kartu su kitais pedagogais organizuoti kultūrinius renginius: paskaitas, susitikimus	0	83,3	16,7	0	53,1	46,9	0	6,2	93,8
Dalyvauti metodiniuose, direkcijos pasitarimuose ir seminaruose	0	66,7	33,3	0	25	75	0	6,2	93,8
Dalyvauti projektinėje veikloje	0	83,3	16,7	2,2	26,7	71,1	0	6,2	93,8
MOKSLINĖ – METODINĖ VEIKLA KAIP ŠVIETIMAS	B	V	G	B	V	G	B	V	G
Dalyvauti mokyklos specialiojo ugdymo komisijos darbe	0	33,3	66,7	0	15	85	0	6,2	93,8
Kaupti (mokomąją) medžiagą sutrikusiai funkcijai lavinti	0	50	50	0	39	61	0	6,2	93,8
DOKUMENTŲ TVARKYMAS	B	V	G	B	V	G	B	V	G
Tvarkyti specialiojo ugdymosi poreikių įvertinimo dokumentus	0	33,3	66,7	1	22	77	0	0	100
Tvarkyti specialiojo pedagogo dienyną	0	33,3	66,7	2,1	6,3	91,7	0	6,2	93,8
Tvarkyti specialiosios pedagoginės pagalbos skyrimo dokumentus	0	33,3	66,7	1	11	88	0	6,2	93,8
Rinkti duomenis apie mokymosi sunkumų turinčių mokinių akademinis pasiekimus	0	83,3	16,7	1	40	59	0	31,3	68,7
problemas									
Konsultuoti tėvus	0	83,3	16,7	1	44	55	0	6,2	93,8
Padėti ugdytojams geriau suprasti mokinį ir jo poreikius	0	83,3	16,7	0	30	70	0	6,2	93,8
Įtraukti tėvus į aktyvią mokyklos veiklą, sudaryti tėvams galimybę dalyvauti mokymo procese	33,3	66,7	0	2	68	30	31,3	56,2	12,5
DARBAS SU MOKYTOJAIS IR ADMINISTRACIJA KAIP PAGALBOS KOORDINAVIMAS	B	V	G	B	V	G	B	V	G
Bendradarbiauti su logopedu, sudarant individualias programas	0	50	50	1	10	89	0	6,2	93,8
Konsultuoti mokytojus, kaip pritaikyti Bendrąsias mokymo programas, atsižvelgiant į mokinių realų žinių lygį	0	50	50	6	22	72	0	6,2	93,8
Bendrauti su vadovais sprendžiant mokinių mokymosi problemas	0	33,3	66,7	1	16	83	0	12,5	87,5
Rengti mokytojams rekomendacijas dėl vaikų ugdymo	0	33,3	66,7	3	20	77	0	6,2	93,8
Teikti metodinę pagalbą mokytojams	0	83,3	16,7	2	32	66	0	6,2	93,8
DARBAS SU MOKYTOJAIS KAIP KONSULTAVIMAS	B	V	G	B	V	G	B	V	G

10 PRIEDAS
DUOMENYS PROCENTAIS
POREIKIS

Bendradarbiauti su mokytojais, pritaikant individualias programas	0	33,3	66,7	4	10	86	0	12,5	87,5
Bendrauti su mokytojais sprendžiant mokinių mokymosi problemas	0	33,3	66,7	1	3	96	0	12,5	87,5
Padėti įvertinti mokinių gebėjimus	0	83,3	16,7	1	22	77	0	6,3	93,7
MOKSLINĖ – METODINĖ VEIKLA KAIP NOVATORIŠKUMAS	B	V	G	B	V	G	B	V	G
Mokykloje atlikti tyrimus, susijusius su specialiuoju ugdymu	0	66,7	33,3	12	36	52	0	6,3	93,7
Kartu su kitais pedagogais organizuoti kultūrinius renginius: paskaitas, susitikimus	0	83,3	16,7	15	32	53	0	6,3	93,7
Dalyvauti metodiniuose, direkcijos pasitarimuose ir seminaruose	0	66,7	33,3	3	15	82	0	0	100
Dalyvauti projektinėje veikloje	0	100	0	7,4	37,2	55,3	0	37,5	62,5
MOKSLINĖ – METODINĖ VEIKLA KAIP ŠVIETIMAS	B	V	G	B	V	G	B	V	G
Dalyvauti mokyklos specialiojo ugdymo komisijos darbe	0	16,7	83,3	3	16	81	0	12,5	87,5
Kaupti (mokomąją) medžiagą sutrikusiai funkcijai lavinti	0	33,3	66,7	1	16	73	0	6,3	93,7
DOKUMENTŲ TVARKYMAS	B	V	G	B	V	G	B	V	G
Tvarkyti specialiojo ugdymosi poreikių įvertinimo dokumentus	0	66,7	33,3	8	16	76	0	6,3	93,7
Tvarkyti specialiojo pedagogo dienyną	0	50	50	12,2	20,4	67,3	0	12,5	87,5
Tvarkyti specialiosios pedagoginės pagalbos skyrimo dokumentus	0	33,3	66,7	7	28	65	0	12,5	87,5
Rinkti duomenis apie mokymosi sunkumų turinčių mokinių akademinį pasiekimą	0	33,3	66,7	7	21	72	0	12,5	87,5
Konsultuoti tėvus	0	33,3	66,7	1	16	83	0	6,3	93,7
Padėti ugdytojams geriau suprasti mokinį ir jo poreikius	0	16,7	83,3	0	15	85	0	6,3	93,7
Įtraukti tėvus į aktyvią mokyklos veiklą, sudaryti tėvams galimybę dalyvauti mokymo procese	0	66,7	33,3	9	16	75	0	25	75
DARBAS SU MOKYTOJAIS IR ADMINISTRACIJA KAIP PAGALBOS KOORDINAVIMAS	B	V	G	B	V	G	B	V	G
Bendradarbiauti su logopedu, sudarant individualias programas	0	83,3	16,7	7	20	73	0	6,3	93,7
Konsultuoti mokytojus, kaip pritaikyti Bendrąsias mokymo programas, atsižvelgiant į mokinių realų žinių lygį	0	33,3	66,7	4	10	86	0	6,3	93,7
Bendrauti su vadovais sprendžiant mokinių mokymosi problemas	0	33,3	66,7	1	28	71	0	6,3	93,7
Rengti mokytojams rekomendacijas dėl vaikų ugdymo	0	83,3	16,7	7	16	77	0	6,3	93,7
Teikti metodinę pagalbą mokytojams	0	33,3	66,7	5	14	81			
DARBAS SU MOKYTOJAIS KAIP KONSULTAVIMAS	B	V	G	B	V	G	B	V	G
Padėti pritaikyti ugdymo programas	0	0	100	5	7	88	0	0	100

11 PRIEDAS

Teigiamiausiai respondentų vertinamos šios specialiojo pedagogo funkcijos, %

12 PRIEDAS

Specialiųjų poreikių moksleivių anketos faktorinės analizės duomenys

Faktoriai	Požymiai	KMO	@	r/itt.
Požiūris į specialiojo pedagogo teikiamos pagalbos naudingumą	Pagalbos naudingumas – kaip lūkesčių patenkinimas	0,80	0,82	
	Esu patenkintas man teikiama specialiojo pedagogo pagalba			0,84
	Aš noriai einu pas specialistą (specialųjį pedagogą)			0,72
	Man naudinga specialistų (specialiojo pedagogo) pagalba			0,70
	Priimdamas sprendimus dėl mano mokymosi specialusis pedagogas atsižvelgia į mano nuomonę (tariasi su manimi)			0,64
	Pagalbos naudingumas – kaip poreikių aiškinimasis	0,71	0,74	0,67
	Su manimi specialusis pedagogas aptaria mokymosi rezultatus			0,61
	Specialieji pedagogai aiškinasi mano poreikius, tariasi su manimi			0,64
	Pagalbos naudingumas – kaip asmens nuoseklus pagalbos suvokimas	0,69	0,75	
	Man naudinga išeiti iš klasės pas specialistą			0,55
	Žinau specialistus kurie su manim dirba, kokią pagalbą teikia			0,66
	Segreguojantis požiūris	Segregacija kaip konfliktiški tarpusavio santykiai	0,61	0,64
Su specialiuoju pedagogu dažnai konfliktuojame		0,51		
Su pedagogais dažnai konfliktuojame		0,61		
Su tėvais dažnai konfliktuojame				0,55
Segregacija – kaip noras išsiskirti iš bendraamžių		0,67	0,73	
Aš noriai atlieku kitokias užduotis, nei kiti bendraklasiai				0,75
Aš noriu mokytis pagal kitokią programą nei bendraamžiai				0,77
Inkliuzinis požiūris	Integracija kaip gera savijauta mokykloje	0,75	0,73	
	Pamokų metu jaučiuosi gerai			0,64
	Pamokų metu geriausiai jaučiuosi savo klasėje			0,79
	Man patinka mokytis bendrojo lavinimo mokykloje			0,84
	Integracija – kaip dalyvio pasiekimų vertinimas	0,74	0,84	
	Man patinka mokytis			0,69
	Susitikimas su specialistu 1-2 kartus per savaitę man labai padeda, daug išmokstame			0,59
	Visada dalyvauju pasitarimuose kai kalbama apie mane			0,64
	Aš atsakingas už savo mokymosi rezultatus			0,79

13 PRIEDAS

Pedagogų anketos faktorinės analizės duomenys

Faktoriai	Požymiai	KMO	@	r/itt.
Požiūris į tėvų vaidmenį vaiko ugdyme	Specialistai, pedagogai ir tėvai vienodai atsakingi už specialiųjų poreikių moksleivių ugdymą	0,57	0,73	0,26
	Tėvams rūpi vaiko problemos ir jie nori dalyvauti vaiko ugdymo procese			0,75
	Tėvai yra pedagogų padėjėjai			0,77
Inkliuzinis požiūris	Specialiųjų poreikių mokiniams patinka mokytis	0,70	0,72	0,39
	Ugdant specialiųjų poreikių moksleivius bendrosiose klasėse, nenukenčia kiti bendraklasiai			0,62
	Būtina visus specialiųjų poreikių moksleivius mokyti bendrojo lavinimo mokykloje			0,60
	Specialistas susitikdamas su vaiku 1-2 kartus per savaitę jokios įtakos ugdymui nepadaro			0,44
Įgalinantis požiūris į veiklą	Visada dalyvauju pasitarimuose apie specialiųjų poreikių moksleivių ugdymą	0,72	0,71	0,57
	Žinau kokių tikslų bei kokių rezultatų siekia specialusis pedagogas			0,53
	Su specialistais (specialiuoju pedagogu) aptariame specialiųjų poreikių mokinių mokymosi rezultatus			0,49
	Specialieji pedagogai svarbūs, reikalingi vaiko ir mokytojo patarėjai padėjėjai			0,55
	Moksleivių specialiųjų poreikių tenkinimas pagrindinė specialiojo pedagogo veikla			0,36
Segregacinis požiūris	Segregacija – kaip izoliuotas ugdymas	0,83	0,72	
	Tinkamiausia ugdymo įstaiga specialiųjų poreikių moksleiviams yra specialioji mokykla			0,91
	Moksleivio ugdymas tėvų reikalas			0,83
	Mokykloje specialiųjų poreikių mokiniai yra užimti, o gerų mokymosi rezultatų nesitikiu			0,59
	Segregacija – kaip naudingas atskyrimas	0,78	0,81	
	Specialiųjų poreikių mokiniai noriai atlieka kitokias užduotis, nei kiti bendraklasiai			0,69
	Specialiųjų poreikių mokiniams naudinga išeiti iš klasės pas specialistą			0,80
	Tėvai gali būti pedagogų padėjėjai, bet tik ne vaiko ugdymo žinovai			0,72
	Segregacija – kaip stigma	0,69	0,75	
	Specialiųjų poreikių moksleiviai pamokos metu bijo kalbėti, suklysti			0,33
Specialiųjų poreikių moksleiviai turi mokytis pagal kitokią programą nei bendraamžiai			0,55	
Požiūris į specialiojo	Pagalbos naudingumas – kaip poreikių aiškinimasis	0,71	0,75	
	Specialieji pedagogai gilinasi į vaiko poreikius			0,79
	Specialieji pedagogai gilinasi į pedagogų poreikius			0,74
	Specialieji pedagogai gilinasi į šeimos poreikius			0,67
	Pagalbos naudingumas– kaip lūkesčių patenkinimas			

pedagogo teikiamos pagalbos naudingumą	Specialiųjų poreikių mokiniai noriai eina pas specialistą (specialųjį pedagoga)	0,72	0,75	0,69
	Specialiųjų poreikių mokiniams naudinga specialistų (specialiojo pedagogo) pagalba			0,59
	Žinau kokie specialistai dirba su specialiųjų poreikių mokiniais, kokią pagalbą teikia			0,64
	Esu patenkintas specialiųjų poreikių mokiniams teikiama specialiojo pedagogo pagalba			0,79
	Pagalbos naudingumas – kaip domėjimasis veikla	0,69	0,75	
	Specialistas supranta su kokiomis problemomis susiduria pedagogas ugdydamas specialiųjų poreikių moksleivius			0,74
	Domisi specialiųjų poreikių mokinių pasiekimais moksle			0,65